

El *Consilium* sobre ruptura de Pau i Treva de Jaume de Montjuïc, entre d'altres

Daniel Álvarez Gómez¹

Recibido: 31/03/2023 /Aceptado: 5/07/2023

El Consilium de ruptura de Paz y Tregua de Jaume de Montjuïc, entre otros

Resumen. A mediados del siglo XIV, Jaume de Montjuïc, Jaume Mateu, Bernat de Sant Dionís y Berenguer de Montjuïc emitieron un consilium sobre ruptura de Paz y Tregua. Tuvieron presente una reciente provisión de Alfonso III, cuando era infante (1320). El insigne jurisconsulto Callís se interesó por dicho consilium en su *De pace et treuga*. El estudio y la edición del consilium y de dicha provisión permiten comprender mejor el derecho procesal medieval.

Palabras clave: Consilium; Paz y Tregua; Jaume de Montjuïc; Alfonso III; Callís.

[cat] El Consilium sobre ruptura de Pau i Treva de Jaume de Montjuïc, entre d'altres

Resum. A mitjan segle XIV, Jaume de Montjuïc, Jaume Mateu, Bernat de Sant Dionís i Berenguer de Montjuïc van emetre un consilium sobre ruptura de Pau i Treva. Tingueren present una recent provisió d'Alfons III, encara infant (1320). L'insigne jurisconsult Callís s'hi va interessar en el seu *De Pace et Treuga*. L'estudi i edició del consilium i de la dita provisió permeten comprendre millor el dret processal medieval.

Paraules clau: Consilium; Pau i Treva; Jaume de Montjuïc; Alfons III; Callís.

[en] The Consilium on breaking the Peace and Truce of Jaume de Montjuïc, among others

Abstract. In the middle of the 14th century, Jaume de Montjuïc, Jaume Mateu, Bernat de Sant Dionís and Berenguer de Montjuïc issued a consilium about infraction of Peace and Truce. They kept in mind a recent provision of Alfonso III, when he was an infant (1320). The distinguished jurist Callís took an interest in this consilium in his *De pace et treuga*. The study and edition of the consilium and of said provision allow a better understanding of medieval procedural law.

Keywords: Consilium; Peace and Truce; Jaume de Montjuïc; Alfonso III; Callís.

¹ Profesor de Lenguas clásicas. Facultat d'Arts i Humanitats, Universitat Europea IMF, Andorra. Miembro del proyecto «Conflictos singulares para juzgar, arbitrar o concordar (siglos XII-XX)» PID2020-117702GA-I00/MICIN/AEI/10.13039/501100011033, financiado por el Ministerio de Ciencia e Innovación y la Agencia Estatal de Investigación, bajo la dirección de Josep Capdeferro (Universidad Pompeu Fabra).
d.alvarez@euniv.eu
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1672-7266>

[fr] Le consilium de rupture de paix et de trêve de Jaume de Montjuïc, entre autres

Résumé. Au milieu du XIVe siècle, Jaume de Montjuïc, Jaume Mateu, Bernat de Sant Dionís et Berenguer de Montjuïc publièrent un consilium sur la rupture de la paix et de la trêve. Ils ont gardé à l'esprit une disposition récente d'Alphonse III, alors qu'il était enfant (1320). L'éminent juriste Callís s'est intéressé à ce consilium dans son *De pace et treuga*. L'étude et l'édition du consilium et de ladite disposition permettent une meilleure compréhension du droit procédural médiéval.

Mots clé : Consilium; Paix et Trêve; Jaume de Montjuïc; Alphonse III; Callís.

Sumari. 1. Introducció: el poder reial i la Pau i Treva. 2. Els *consilia*. 3. Pau i Treva. 4. Els juristes. 5. El cas present. 6. El present *consilium*. 7. Conclusions. 8. Criteris d'edició. 9. Legislació i juristes citats. 10. Edició. 11. Apèndix.

Cómo citar: Álvarez Gómez, D. (2023). El Consilium sobre ruptura de Pau i Treva de Jaume de Montjuïc, entre d'altres, *Cuadernos de Historia del Derecho*, 30, 75-101.

1. Introducció: el poder reial i la Pau i Treva

Al segle XIV, els juristes lletrats s'erigeixen en àrbitres en nombrosos litigis. És precisament amb l'auge del *ius commune* com els juristes doctes, que havien estudiat a universitats il·lustres, com ara Bolonya, es converteixen en assessors pràctics en causes relatives al poder reial o baronial. Sovint, el seu paper és fonamental perquè el monarca pugui assentar la seva jurisdicció.

Des de la redacció dels Usatges, amb l'adopció del terme *Princeps* per a dotar el comte d'una entitat política major, s'havien succeït les friccions entre la monarquia i els poders estamentals. Fou precisament Jaume I qui propicià la formació de juristes que poguessin resoldre qüestions feudals en disputa. Al mateix temps, però, la noblesa mirà de parar el cop i limità la *plenitudo potestatis* i els recursos jurídics reials. El 1251 amb les Constitucions III i IV, de les segones Corts de Barcelona, Jaume I roborava legalment el rebuig als “aduocatos legistas”, que acostumaven a alegrar lleis romanes, gòtiques i decretals, les quals, així mateix, eren desterrades de la pràctica jurídica, en benefici dels Usatges, els costums i el bon sentit².

Aquesta confiança en el seny natural afavorí, paradoxalment, l'ascens de la jurisprudència³, que tenia un espai per a desenvolupar-se en el dret feudal, amb el qual interferia, en bona mesura, la Pau i la Treva. En el tauler de les dependències i obligacions entre senyor i vassall era possible introduir interpretacions que fossin favorables ja fos al rei o als barons.

² Real Academia de la Historia, *Cortes de los antiguos reinos de Valencia, Aragón y Principado de Cataluña* [en endavant CARAVYC i el volum corresponent], Madrid, 1896 (i ss.), volum I, p. 138. A més, amb la Constitució IX de 1283, el monarca perdia la màxima capacitat legislativa i així mateix la interpretació de la llei requeria indefectiblement el concurs dels braços, com especificaven les Corts de 1300 i 1321 (CARAVYC I, pp. 145, 177, 261).

³ No és baladí recordar que les causes feudals es jutjaven, a partir de 1283, per un parell de barons escollits per la Cúria (“*pares Curiae*”: “barones” o “*milites unius scuti*”) i no jutges professionals del rei (Tomàs de Montagut, «La recepción del derecho común en Cataluña I (1211-1330): (La alienación del feudo sin el consentimiento del señor)», *Glossae, European Journal of Legal History*, Núm. 4, 1992, pp. 9-145, en concret 35-36).

Que l'esforç del monarca per a establir un domini públic era contestat pels nobles es reflecteix al *Memorial de torts* emès poc després de 1285⁴. Des de la recuperació del domini sobre els castells, que Jaume II i Alfons III encetaren amb l'auxili de comissions de juristes, fins a la redempció del patrimoni reial, amb Martí l'Humà i Ferran I, tot el segle XIV experimenta les tensions d'una monarquia que veu reduir els seus ingressos i que necessita enfortir la seva posició. El 1328 Alfons III establí un tribunal que arranjarà les complexitats del dret feudal en relació amb els Usatges⁵.

2. Els consilia

Com diu Bellomo⁶, hi hagué un temps entre mitjan segle XIII i inicis del XIV en què podem parlar de jurisprudència pràctica, encarnada per juristes que es dediquen a l'assessoria en qüestions *ex facto emergentes* i en qüestions *statutorum*⁷. Els *consilia*, bastits sovint sobre la base de les universitàries *quaestiones disputatae*, amb els seus pros i contres abans de la solució, guanyaren una especial importància a Catalunya, sobretot als primers trenta anys del segle XIV⁸. Els juristes estaven molt ben remunerats i el seu paper resistí la concentració de poder monàrquica i baronial⁹.

Ens trobem, doncs, no estrictament més enllà de les justícies reials i senyoriales, però sí, en certa manera, en els intersticis entre jurisdiccions, allà on els juristes lletrats podien intervenir per a emprar els seus coneixements de *ius commune* i fer inclinar-se la balança a favor d'uns o altres.

La preocupació per les formalitats del procés constitueix una tònica habitual¹⁰, així com una certa tendència a l'erística, que seria una de les raons perquè els advo-

⁴ T. de Montagut, «La recepció», cit., pp. 87 i ss.

⁵ Flocel Sabaté, «Les Castlanies i la comissió reial de 1328», Manuel Sánchez Martínez, comp., *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona, 1993, pp. 177-242; Teresa Ferrer i Mallol, «El patrimoni reial i la recuperació dels senyorijs jurisdiccionals en els Estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV», *Anuario de Estudios Medievales*, Núm. 7, 1970-1971, pp. 351-491; Manuel Sánchez Martínez, «Una aproximación a la estructura del dominio real en Cataluña a mediados del siglo XV: el “capbreu o memorial de les rendes e drets reials” de 1440-1443», Manuel Sánchez Martínez comp., *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona, 1993, pp. 381-454; Christian Guilleré, «Les finances de la couronne d'Aragon au début du XIVe siècle», Manuel Sánchez Martínez comp., *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona, 1993, pp. 489-507; T. de Montagut, «La recepció» cit., pp. 35-36.

⁶ Manlio Bellomo, *L'Europa del diritto comune*, Roma, 1989, p. 143: “un intero periodo, dalla metà circa del '200' ai primi decenni del '300', viene addirittura chiamato dei 'pratici', o della 'giurisprudenza pratica', non solo perché nel corso di tali decenni sono state prodotte opere che indubbiamente sono state destinate agli operatori del diritto, giudici e notari (lo *Speculum iudiciale* di Guglielmo Durante, la *Summa artis notarie* di Rolandino dei Passeggeri), ma anche perché si afferma e si dilaga in tutte le città dotte la forma didattica delle *quaestiones ex facto emergentes*, o delle *quaestiones statutorum*”.

⁷ Com el mateix autor explica, el *ius commune* estudiat a les Universitats havia donat lloc a tres activitats acadèmiques (*lectura, quaestio, repetitio*), una de les quals era precisament la *quaestio disputata*, que podia sorgir d'un *casus legis* o d'un *factum*. Així mateix, en relació directa amb la legislació local, hi podia haver *quaestiones statutorum* o *feudorum*. Per una distinció entre *quaestiones ex facto emergentes* i *facti*, vegeu Manlio Bellomo, *I fatti e il diritto. Tra le certezze e i dubbi dei giuristi medievali (secoli XIII-XIV)*, Roma, 2000 pp. 439 i ss.

⁸ M. Bellomo, *I fatti*, cit., p. 447. Aquilino Iglesia (*La creación del derecho*, Manual I-II, Madrid, 1996, volum II, p. 425) recorda que és propi dels *commentatores* el desenvolupament dels *Consilia*.

⁹ M. Bellomo, *L'Europa*, cit., pp. 218-220.

¹⁰ Massimo Vallerani, «Consilia iudicialia. Sapienza giuridica e processo nelle città comunali italiane», *Mélanges de l'École française de Rome*, 123-1, 2011, pp. 129-149.

cats legistes acabarien essent rebutjats del fòrum. A finals de segle, la pràctica dels *consilia* perdria empena a Itàlia, perquè la *communis opinio* començava a superar les artificiositats del *ius commune* explotat pels juristes¹¹, fenomen que és observable també a Catalunya. Per *communis opinio* podem entendre la pensa, la *mens* o l'esperit de la llei de 1251, suara esmentada, que canviava la prelació de la font de dret.

Quan ja aquesta mena de jurisprudència autònoma s'havia enfosquit, a inicis del segle XV, Callís al·legava el dret comú només després d'haver esgotat la legislació pàtria i per a establir principis dialèctics mínims i necessaris per tal d'escatir punts foscos en els casos estudiats. No obstant això, tal com diu al *Directorium* de Pau i Treva en més d'una ocasió, considerava que era permès fer, de la legislació local o pàtria, una interpretació declarativa, limitativa i examinativa a partir del *ius commune*¹².

Els *consilia*, en definitiva, foren de dos tipus: *pro ueritate iustitiae* o *consilia sapientis iudicialia*. Els primers eren consultes, sovint d'una de les parts, que esclarien les possibilitats i els extrems d'un futur litigi. Un exemple n'és el que van emetre el 1335 Jaume de Montjuïc i Ramon Vinader, entre altres, sobre l'empara de castells que el vescomte de Cardona no cedia al rei. En l'altra categoria el jutge rebia l'assessoria d'una sèrie de juristes quan el judici ja havia començat¹³.

3. Pau i Treva

Com és sabut, la Pau i Treva de Déu, impulsada a Catalunya durant la primera meitat del segle XI contra l'estat bèl·lic permanent del recent feudalisme, va ser utilitzada per la naixent monarquia comtal, durant la segona meitat de la mateixa centúria, per a elevar-se sobre la díscola noblesa. La Pau i Treva del príncep, per tant, anava en sentit contrari al dret feudal. Mentre que aquest darrer mantenia les relacions jeràrquiques i l'autonomia baronial, en la qual només podia incidir el rei com a senyor superior, la Pau i Treva pretenia establir un concepte de potestat pública general. Com és visible a la glossa ordinària i als comentaris de Jaume de Montjuïc i els Vallseca: els Usatges 58 al 65 constitueixen, en bona mesura per primera vegada, legislació monàrquica de Pau i Treva general i s'hi establien controvèrsies amb el dret a la guerra privada que pretenien exercir els barons i cavallers, les quals no era fàcil dirimir¹⁴.

Segles més tard, Callís, al seu *Directorium* (c. 1400), distingí les següents categories de Pau i Treva i així ho repetí Sant Dionís al seu *Compendium* (de qui prenem les cites llatines)¹⁵. És cabdal entendre que el procés fou majoritàriament civil, no

¹¹ Mario Ascheri – Paola Maffei, «*Consilia extravagantia*. Un repertorio in corso d'opera», *Revista española de derecho canónico*, 77, 2020, pp. 67-85, en concret pp. 77-78.

¹² Jaume Callís, *Sollemmissimi aureique Tractatus Excellentissimi utriusque iuris doctoris equitis domini Jacobi de Callicio, scilicet, De Pace et Tregua et de Sono emisso*, Barcelona, 1518, ff. 63r-63v.

¹³ Sobre la distinció, vid. Francesco Calasso, *Medio Evo del Diritto*, Milà, 2021, pp. 547-551. El cas mencionat ha estat editat per Tomàs de Montagut, «*Consilia* de cuatro famosos juristas de Barcelona sobre el derecho feudal catalán (1335)», *Ivs Fvgit*, Núm. 17, 2011-2014, pp. 127-132.

¹⁴ Carles Amorós, ed., *Antiquiores Barchinonensium leges, quas uulguus Vsaticos appellat, etc.*, Barcelona, 1544, pp. 114v i ss. T. de Montagut, «La recepció», cit., pp. 41-44.

¹⁵ Narcís de Sant Dionís, *Compendium Constitutionum Generalium Cathalonie*, Edició, introducció i apèndix d'Álvarez Gómez, Daniel, 36è Volum de la Col·lecció Textos Jurídics Catalans, Barcelona, 2016, pp. 324-328. J. Callís, *Sollemmissimi*, cit., ff. 3v-6r. Per als documents de Pau i Treva vid. Gener Gonzalvo i Bou (estudi introd. i ed.), *Les constitucions de Pau i Treva de Catalunya (segles XI-XIII)*, Textos jurídics catalans, vol. 9., Barcelona, 1994.

criminal. La sanció que l'autoritat (primer eclesiàstica, després política) imposava a l'infractor era: la pena del simple, que cobrava el querellant, i la doblada, que sovint es repartia entre el bisbe i el comte; de seguida, s'hi afegí la multa a pagar en sous, que rebia el poder instructor o de vegades també es dividia.

a. Treva de Déu: “continent multos dies festiuos”. L'infractor havia de satisfer directament, “non expectata contumacia”, el doble dels mals fets. També l'anomenat “aguayt” era condemnat encara que el mal que es maquinava fer no es perpetrés en els dies festius. Evidentment hi havia excomunió.

b. Treva del Príncep. Es dividia en tres espècies:

b.1. En camí o via pública. Calia que l'infractor tornés el doble del mal fet, encara que no hi hagués contumàcia, i que pagués 120 sous, en cas de ser cavaller, i 40, si era pagès¹⁶. Es jutjava tant l'atemptat contra l'honor com l'agressió física. Es podia actuar d'ofici. Si no s'esmenava el mal fet, hi havia expulsió de Pau i Treva (justícia civil) i excomunió (eclesiàstica).

b.2. Agressió a clergues. Les condicions són molt semblants a les de l'espècie anterior.

b.3. General. L'infractor restituïa el simple abans d'incórrer en contumàcia: és a dir, si no es presentava abans del 15 dies de termini¹⁷. Amb manifesta contumàcia, pagava el doble, a més de la culpa avantdita: 120 o 40 sous. S'hi afegia l'expulsió i l'excomunió¹⁸. No es perseguia pas l'atemptat a l'honor, sinó l'agressió física o material notable. I no es podia actuar d'ofici, sinó a instància de part.

És possible establir algunes fites notables: quant a la seguretat en camins i vies públiques (tipus b.1) existia ja l'Usatge 62, *Camini et strate*, però el 1173 Alfons I i el 1228 Jaume I imposaven als infractors la pena de lesa majestat, a més de la indemnització o satisfacció doblada¹⁹. Suposava elevar la infracció de civil a criminal i això no escapava pas als juristes ni als barons. En contrapartida, les Corts de 1200 de Pere II van determinar, primerament, una excepció per als cavallers i els seus

¹⁶ Cf. J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., ff. 70rv, 85r col. 1. Aquesta quantitat, variada, es troba a la Constitució 8 de les Corts de 1173, a Fontaldara (CARACYC I, p. 59): 60 sous el cavaller i 20 el pagès. De fet, va apujant-se amb les Constitucions successives i els 120 sous per al cavaller i 40 per al rústec es troben a les Corts de 1225, a Tortosa, Constitució 22; i a les de 1228, a Barcelona, Constitució 17 (CARACYC I, pp. 107 i 116).

¹⁷ Calia, però, que resarcís directament, perquè, si només desemborsava la fiança, havia d'esmenar igualment el doble, segons explica J. Callís (*Sollemnissimi*, cit., f. 63r): “Purgatio more que conceditur querelato per ipsas Constitutiones Pacium et Treugarum ut infra XV dies euitet penam dupli loquitur quando uiolator emendat uel composit non quando firmat ut in Constitutione *Hec est pax la I*, c. *Item est constitutum* lo final et in Constitutione *Diuiarum* et in Constitutione *In primis* et in Constitutione *Ad honorem* et in Constitutione *Notum sit cunctis* et in Constitutione *In Christi nomine* la II, c. *Si uero infra XV dies* et c. *Si quis contra huiusmodi constitutionem* et in c. *Volumus* uersiculo *Declaramus tamen in ipsa Curia domini regis Petri secundi Barchinone celebrata*. Et hec opinio tenetur per omnes iurisperitos Cathalonie super dictis constitutionibus commentantes et specialiter in Constitutione *Notum sit cunctis*, c. *Si uero* et hoc etiam iure indistincte in Cathalonia utimur”. N. de Sant Dionís (*Compendium*, cit., pp. 340-342, De Pace et Treuga 5,19 i 25) cita 1283 c. *Declaramus* i 1228 c. *Si quis uero miles*.

¹⁸ Però cf. J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., f. 70v: “Sed in dicta pragmatica infantis Alfonsi data Tarrage [1320, vid. infra] nulla fit mentio de excommunicatione episcopi. Et de facto solum seruatur forma pragmatica in Cathalonia, excepto episcopatu Gerunde ubi excommunicatur eiectus, tamen ibi fit mentio cuiusdam conuenientie inter reges et ecclesiam Gerunde inhibite ut alias desuper dixi”.

¹⁹ CARAVYC I, pp. 60 i 115. Totes dues normes figuren amb igual redacció: “[...] pena lese maiestatis imminente ei qui contra fecerit post satisfactionem dupli de malefactis et injuriis dampnum passo prestitam”. A les Corts de Barbastre de 1192 Alfons I (*ibidem*: 68 i ss.) roborava aquesta pena, que sembla haver estat suspesa en un període intermig, a Barcelona, de la qual cosa no es conserva documentació (G. Gonzalvo i Bou, *Les constitucions*, cit., p. xxviii).

fills que es fessin la guerra privada i per als homes propis detinguts pels seus propis senyors²⁰. Finalment, la Constitució 35 de les Corts de 1283 (molt limitatives del poder reial) exclouïa la pena de lesa majestat i retornava a l'Usatge avantdit i així ho recordaven diversos juristes posteriors, als seus comentaris²¹.

L'aplicació de la Pau i Treva havia estat restringida a tres casos, però el 1252 el rei Jaume I l'estenia a qualsevol situació, tot invocant la *plenitudo potestatis*, amb l'ajut precisament del jurista canonge Pere Albert, autor de les *Commemoracions*²². Les Corts de 1283 (Constitució 32), però, van establir que la jurisdicció de Pau i Treva no penetrava els termes dels castells baronials²³.

El 1320 el futur Alfons III, encara infant, va determinar en una provisió o pragmàtica emesa a Tàrrrega els següents punts sobre el mode de procedir contra el delat de Pau i Treva trencades²⁴. Segons indica, de vegades algunes denúncies no procedien per incúria i indeterminació dels seus oficials, en casos en què el delat no compareixia dins dels primers quinze dies. Estem parlant, doncs, del tipus b.3.

La provisió aclaria, doncs, que el veguer, en rebre la denúncia (*querimonia*), havia d'enviar una carta monitòria al denunciat perquè comparegués abans dels dits 15 dies, per tal de restituir el mal fet o signar amb penyores o fiança que obeiria la sentència (*iuri parere o stare*). Si no compareixia, el veguer procedia a pregonar-lo exclòs de Pau i Treva amb tots els seus còmplices i a castigar-lo per la força.

Quant a la satisfacció deguda al damnificat, calia fer una instrucció sumària (*summaria certificatio o cognitio*) i, prèvia estimació (*tatxatio*) del jutge, passar a executar l'exacció del simple i del doble, a més de la multa. Si, però, el delat compareixia abans de quinze dies i era declarat culpable de trencar la Pau i la Treva, havia de pagar no el simple sinó igualment el doble, "quia ex sola uiolacione solum duplum debetur". Quant als còmplices, la *uniuersitas*, si es demostrava que havien sortit a fer mal tots d'una, no calia que es pagués el doble més que una sola vegada.

Com es veu, contra la pràctica habitual, amb aquesta provisió la transgressió de la Treva del Príncep general era sancionada durament, com les altres, amb l'esmena immediata del doble. Cal tenir present que les Corts de 1283 (Constitució 31) havien establert diàfanament que l'infractor que comparegués dins dels 15 dies de termini no havia de pagar cap multa a l'autoritat²⁵.

²⁰ CARAVYC I, p. 82.

²¹ CARAVYC I, p. 150, on es llegeix: "Item cum in constitutione pacis e treuge predictae in paragrafo *vias publicas* contineatur quod pena lese maiestatis imineat invadentibus iter agentes: Statuimus concedimus et etiam ordinamus quod loco illius pene succedat pena usatici Barchinone, cum constitucio pacis et treuge totaliter sit civilis et crimen lese maiestatis sit gravissimum et exceptum". Igualment, Jaume de Montjuïc ho comentava amb aquests mots (i curiosa argumentació): "est constitucio domini Regis Petris [...] c. *Item cum in constitutione* {1283} per quam redditur ad hunc usaticum et sic o[mega], que est ultima littera grecorum reuolauit ad a, que est prima latinorum, id est, ultimum ad primum [i cita Sext 2,15,2 i D 34 c.2]" (C. Amorós, *Antiquiores*, cit., p. 15v). Cf. N. de Sant Dionis, *Compendium*, cit., p. 306. J. Callis (*Sollemnissimi*, cit., f. 64v), però, considera un moment que, d'acord amb el *ius commune*, la via civil (la pròpia de la Pau i Treva) no esgota la criminal, com s'indica a la glossa a l'Usatge *Rusticus interfectus*, al comentari de Jaume de Montjuïc i al seu propi, segons C. 9.31.1 (C. Amorós, *Antiquiores*, cit., pp. 22v-23r i 25r i ss.). De tota manera, conclou al final que la Pau i Treva, per *ius proprium*, quedava exempta de via criminal.

²² T. de Montagut, «La recepció», cit., pp. 51 i 54.

²³ CARAVYC I, pp. 149-150. Igualment ocorre amb una mena de sometent baronial, anomenat també com el reial *via fora*, que Guillem de Vallseca (C. Amorós, *Antiquiores*, cit., p. 146v, Usatge *Hoc quod iuris*) atribueix als barons en virtut de la Constitució avantditada, que els reserva la seva jurisdicció (cf. T. de Montagut, «La recepció», cit., pp. 139, ap. 7).

²⁴ Real Biblioteca del Monestir de l'Escorial (RBME), ms. Z-I-4, f. 63v. Es publica en aquest article, en apèndix.

²⁵ CARAVYC I, p. 149.

4. Els juristes

El consell de què tractem es conserva als manuscrits E-II-13 i Z-I-4 del Monestir de l'Escorial²⁶. No són originals, sinó una còpia. Callís va interessar-s'hi al seu Tractat *De pace et treuga*, sobretot a l'apartat relatiu a la citació dels fautors de l'expulsat de Pau i Treva, entre els dubtes 6 i el 9, si bé també tracta l'última qüestió del dit consell i el comenta repetidament²⁷.

Entre els quatre juristes que participen al consell, val a dir que de Jaume Mateu no en sabem gaire²⁸. El més cèlebre és Jaume de Montjuïc, il·lustre comentador dels Usatges²⁹. Aquest consell se situa en una època de la seva vida quan precisament devia estar redactant els dits comentaris³⁰. Sembla que l'altre Montjuïc que també participa en aquesta consulta jurídica fou el seu germà Bernat³¹. Jaume de Montjuïc era advocat fiscal des de 1313, per nomenament reial, de totes les causes incoades a Barcelona; el 1316, assessorà el monarca, juntament amb Bertran de Seva, en la jurisdicció del castell de Sant Baudili; i, el 1318, l'acompanyava Ramon Vinader (o Vinater) com a segon advocat fiscal³². Sovint tingué una vinculació directa amb l'Audiència Reial, entre 1320 i 1336. Participà també en l'adaptació dels Usatges al dret feudal, des de 1328, amb Ramon Vinader, Bertran de Seva i Pere Castlarí (o Clasquerí)³³. N'hi ha un registre documental, del 1335, quan Montjuïc signà un consell adreçat al rei, juntament amb els juristes suara mencionats³⁴.

De Bernat de Bordils sabem que era de Girona, tenia clientela el 1327, fou conseller reial i ensenyava dret ja el 1330³⁵. És al consell l'únic doctor en lleis i dona

²⁶ Guillermo Antolín *Catálogo de los códices latinos de la Biblioteca del Escorial*, Tomo II, Madrid, 1911, pp. 47; Idem, *Catálogo de los códices latinos de la Biblioteca del Escorial*, Tomo IV, Madrid, 1916, p. 219.

²⁷ J. Callís, *Sollemmissimi*, cit., ff. 5rv 78r col. 2 – 78v col. 1; ff. 86r i ss.

²⁸ Apareix al consell que tractem com a jurispèrit de Barcelona. Guillem M. de Brocà («Juristes i juriconsults catalans del segle XIV-XV», *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, Núm. 3, 1909-1910, pp. 483-515, concretament p. 494), a partir d'una cita d'Antoni Olibà (*Commentarii de actionibus. Pars prima*, Barcelona, 1606, p. 414), diu que va escriure observacions al dret de Catalunya, si bé el situa, erròniament, al s. XV. Mateu també participà en un consell donat, juntament amb Jaume de Montjuïc i Bertran de Seva, sota els auspicis del vicecanceller de Barcelona Arnau de Morera (probablement, 1327-1336): vid. T. de Montagut, «La recepció», cit., p. 136. I abans en un altre consell: RBME, ms. Z-I-4, *Consilia de sono emisso* (f. 279).

²⁹ Com recull l'edició de C. Amorós, *Antiquiores*, cit.

³⁰ En un comentari a l'Usatge *Omnes homines debent firmare* Montjuïc menciona Guillem de Montcada com a difunt i se sap que morí el 1328 (C. Amorós, *Antiquiores*, cit., p. 38r; T. de Montagut, «La recepció», cit., p. 34). Vegeu també C. Amorós, *Antiquiores*, cit., p. 64v, on menciona probablement Ramon Gascó, canceller del 1320 al 1325. Al pròleg parla Montjuïc de 30 anys de pràctica jurídica i és plausible entendre que inicià la seva activitat professional al tombant de segle (vegeu T. de Montagut, «La recepció», cit., pp. 60 i ss.).

³¹ Bernat de Montjuïc havia estat jutge el 1318 en un afer entre els consellers de Barcelona i el procurador fiscal del rei (*Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona*, vol. I-III, ed. Maria Cinta Mañé i Mas, Manuel Rovira i Solà, Barcelona, 2005, 2006, 2008, doc. 295); actuà, a més, a altres consells de l'època, juntament amb juristes de la rellevància de Jaume Mateu, Bertran de Seva, Ramon Vinader i el seu propi germà, Jaume: es troben als volums RBME, d-II-18 i Z-I-4.

³² T. de Montagut, «La recepció», cit., pp. 61, 63 i 134-135.

³³ T. de Montagut, «La recepció», cit., pp. 36. Cf. F. Sabaté («Les Castlanies», cit., pp. 206 i ss.), qui tracta una comissió específica encarnada pel batlle general Ferrer de Lillet i pel jurista Ramon Vinader, els quals visitaren l'arxiu reial i diverses contrades, com Tàrraga i Osona (1328-1329).

³⁴ T. de Montagut, «*Consilia*», cit. El seu testament és del 1345 (Carme Batlle *et alii*, «Guillem Aimeric, jurista d'una família patricia de Barcelona (†1301)», *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 37, parte 2, 2007, pp. 823-866, concretament p. 824; i Josep Hernando, *Llibres i lectors a la Barcelona del s. XIV*, 2 vol., Barcelona, 1995, vol. I, doc. 106).

³⁵ Fou jurat de la ciutat de l'Onyar cinc anys més tard i va morir el 1348 (Christian Guilleré, *Girona al segle XIV*, Vol. 1, Barcelona, 1993, p. 142; *Girona al segle XIV*, Vol. 2, Barcelona, 1994, pp. 273, 340 i 347). S'havia casat

el seu parer en primer lloc en bona part de les qüestions, de vegades de manera més extensa i articulada, i contra l'opinió dels altres.

5. El cas present

El comte del Pallars Sobirà, el nom del qual no s'especifica, havia injuriat Jaume de Talarn fins i tot després d'haver estat denunciat per Pau i Treva trencades, i expulsat d'elles en conseqüència. Jaume Talarn o de Talarn fou castlà del castell del mateix nom³⁶. Un personatge homònim i el seu pare Bernat de Vilamur (possiblement emparentat amb els vescomtes de Vilamur) havien atacat el monestir de Gerri el 1299 i el rei Jaume va obligar els dos homes a pagar els desperfectes³⁷. El dit Jaume de Talarn va fer homenatge al rei pel lloc de Talarn el febrer de 1308 i el 1334 encara posseïa el seu feu, però el 1338 també Acard de Talarn reté vassallatge al monarca pel dit castell³⁸.

En començar el seu regnat, Alfons III va haver de fer front a una més de les incursions de la branca francesa dels Comenge, que comptaren amb l'ajuda del comte de Foix, llançades amb el propòsit d'apoderar-se del comtat del Pallars Sobirà. El 1327 fou la quarta o cinquena d'aquestes invasions i per fortuna el rei pogué novament neutralitzar l'atac³⁹.

El consell que tractem se situa entre 1327 i 1336 perquè són els anys del regnat d'Alfons III, mencionat al text com a monarca aleshores regnant. Així mateix, considerant que el rei havia donat suport al comte del Pallars quan aquest es defensava de l'intent d'usurpació dels de Comenge, que durà fins a 1332⁴⁰, sembla que l'expulsió de Pau i Treva seria posterior a aquests incidents, quan el comte pogué mostrar interès a apoderar-se del castell de Talarn, que Jaume de Talarn posseïa sota autoritat reial. De fet, a partir de la dècada de 1340 comencen els primers tractes per a la cessió de dit castell al comtat de Pallars⁴¹.

El comte de Pallars podia haver estat Hug de Mataplana, marit de Sibilla, mort a principis del 1328, o el seu fill Arnau Roger II de Pallars, que va morir el 1343. En qualsevol cas, el comte havia atacat un vassall del rei, Jaume de Talarn, i després havia incorregut en contumàcia, tot negant-se a compareixer dins dels 15 dies posteriors a la citació. En conseqüència, havia estat expulsat de Pau i Treva. No obstant això, el comte havia tornat a damnificar Jaume de Talarn, tot capturant-lo, i era novament denunciat. És en aquest moment que un jutge indeterminat (probablement el

---

amb Brunissenda el gener de 1328 i foren pares d'una Margarida, que s'esposà el 1360 amb el jutge reial Narcís de Sant Dionís, el qual, un any abans, havia estat síndic de Girona a les Corts de Cervera (C. Guilleré, *Girona*, cit., vol. 2, p. 273; CARAVYC III, p. 381). Aquest Narcís de Sant Dionís fou pare d'un altre Bernat de Bordils i de Dalmau de Sant Dionís i, probablement, del jurista homònim del segle XV, que va participar a la primera Compilació de 1413, juntament amb Jaume Callís (N. de Sant Dionís, *Compendium*, cit., pp. 22-25). El Bernat de Bordils del present *consilium* hauria estat, si no anem errats, l'avi matern d'aquest darrer Narcís de Sant Dionís, autor del *Compendium Constitutionum Cataloniae*.

³⁶ Talarn havia estat capital del comtat del Pallars Jussà, integrat a la corona el 1192 (Rafael Dalmau ed., *Els castells catalans*, Volum VI, 2ª part., Barcelona, 1979, p. 1339). Es trobava al sud, per tant, del comtat de Pallars Sobirà, que continuava essent autònom i tenia capital a Sort.

³⁷ Segons una carta del 10 d'agost de 1301 (Ignasi Puig i Ferreté, *El Monestir de Santa Maria de Gerri*, Barcelona, 1991, doc. 288).

³⁸ Agustí Coy Coronat, *Sort y comarca Noguera-Pallaresa*, Barcelona, 1906, pp. 63-64. R. Dalmau ed., *Els castells*, cit., p. 1339.

³⁹ Santiago Sobrequés, *Els barons de Catalunya*, Barcelona, 2011, p. 120.

⁴⁰ S. Sobrequés, *Els barons*, cit., p. 121.

⁴¹ R. Dalmau ed., *Els castells*, cit., pp. 1339-1340.

veguer) demana consell als quatre juristes sobre si cal citar novament el comte o no. Aquest és, en substància, el nucli de la qüestió. S'hi afegeix el dubte sobre si calia citar els còmplices del comte.

6. El present *consilium*

Aquest *consilium* pertany, sembla ser, a la categoria dels *consilia sapientis iudicialia*. El cas és un trencament de Pau i Treva del Príncep, del tipus general (b.3, segons la classificació vista prèviament). Els juristes assessoren el veguer o el fiscal, per complir amb totes les garanties legals, i responen a deu preguntes o dubtes, que giren al voltant de dues qüestions de forma: com cal procedir contra el comte de Pallars, un cop que havia caigut ja en contumàcia; i com cal actuar judicialment contra els seus còmplices.

1. Si cal tornar a citar el comte de Pallars, expulsat de Pau i Treva, perquè una de les parts, Jaume de Talarn, ha demanat que s'investiguin els danys que ha patit després que hagués estat expulsat el dit comte i publicada la seva expulsió.

2. Quin és l'ordre que cal seguir en la instrucció.

3. Si els còmplices del comte han de satisfer tots d'una al damnificat.

4. Si és possible satisfer la injúria que ha patit Jaume de Talarn, en ser capturat pel comte, d'acord amb el procés de Pau i Treva, ja que el dit Jaume no ha volgut que se satisfés ni per 100 mil sous.

5. Si és possible fer la satisfacció sense sentència.

6. Quina informació o investigació cal fer contra els còmplices del comte, abans de procedir contra ells.

7. Si cal que els còmplices siguin citats per a la dita investigació.

8. Si per la sentència s'ha de declarar els còmplices com a tals.

9. Si els còmplices s'han de pregonar com a sustentadors a més de la publicació feta sobre el mateix comte i els seus còmplices.

10. Si l'expulsat de Pau i Treva pot expiar la seva contumàcia i com i què ha de pagar.

En un primer moment, no sembla raure en aquest consell cap element crucial en la lluita de poder entre la monarquia i els barons. El que es discuteix gira al voltant de les garanties processals. Però és precisament la possibilitat d'alleugerir el judici, sense la necessitat de citar novament el magnat, el que atorga transcendència al *consilium*. La ja mencionada provisió de l'infant Alfons, de 1320, sembla ser de capital rellevància perquè simplificava el procés i és citada contínuament per tres dels juristes. Bordils, però, la sorteja hàbilment, probablement perquè la seva postura jurídica és més favorable a la noblesa. Per exemple, al tercer dubte, sembla voler establir que si l'infractor satisfà dins del termini de 15 dies no està obligat a patir cap pena: ni la duplicació de l'esmena (com diu la provisió) ni la multa en sous.

A més, la provisió avantdita no detalla els tràmits que cal seguir respecte dels còmplices i en aquesta consulta els dubtes 6-9 tracten aquesta incògnita: cadascun dels juristes respon segons el seu criteri professional, sense que la recent disposició de l'infant Alfons sigui de gaire ajuda.

Primer dubte: cal tornar a citar el denunciat?

Jaume de Montjuïc es mostra contrari perquè considera que ja ha estat citat sobre tot el procés i s'autoritza amb l'*Speculum* de Guillem Durand. Tampoc hi està a favor

Bernat de Montjuïc, que opina que cal citar de manera sumària, tal com ordenava la dita provisió de 1320⁴²; i d'acord amb el dret comú era possible procedir només amb una de les parts, tal com havia refermat Dino del Mugello (que recordem que havia estat professor de Jaume de Montjuïc i potser del seu germà Bernat). Jaume Mateu, fonamentant-se en diversa legislació general de Catalunya, hi està d'acord a no citar dues vegades perquè pensa que ja s'ha desafiat ("acuydatus": plantejament feudal) el comte quan ha estat expulsat de Pau i Treva. Bordils segueix el parer dels altres.

Callís, tot comentant la provisió de 1320⁴³, nega que el primer dubte hagi estat ben resolt pels juristes, d'acord amb el dret comú: perquè en cas que es generi un perjudici per al delat cal citar-lo encara precisament perquè s'instrueix una informació, malgrat que sigui sumària⁴⁴. Es funda en l'*Speculum* de Durand i altra citació del dret comú (D 39.2.15.16), però finalment accepta que els quatre juristes hagin seguit la pràctica habitual del dret propi⁴⁵.

Segon dubte: ordre de la instrucció

Bernat de Bordils opina que és necessari rebre la prova sobre la violència feta, tot considerant la condició del querellant, el qual ha de jurar sobre la taxació, que també cal fer. A grans trets hi està d'acord Jaume de Montjuïc, qui recorda que es tracta d'una informació sumària, tot citant la pragmàtica de 1320, també adduïda per l'altre Montjuïc i per Mateu.

Tercer dubte: han de satisfer els còmplices conjuntament?

Bordils distingeix entre desperfectes i danys efectuats a propietats i mals fets a persones. En el primer cas la restitució i satisfacció d'un dels acusats resol la qüestió, mentre que en el segon hi ha tantes injúries com persones: "tot sunt iniurie quot fuerunt persone faciencium iniuriam". Però adverteix que si el comte compareix pot pagar fiança per tots, per la seva família i casa, així com pels seus socis, mentre fossin soldats seus.

Mateu creu que, quant al dany, n'hi ha prou que un satisfaci. Però demanaria una declaració (reial) sobre la pena doblada, els 120 sous per als cavallers i els 40 sous per als camperols, perquè dubta. La contumàcia, però, com ara deixar córrer el lapse de 15 dies, dobla la pena i per tant un no allibera un altre. La provisió d'Alfons, però, parla de manera universal.

Els dos Montjuïc opinen que tots han de pagar de manera solidària, però que, pagant un, els altres queden alliberats, d'acord amb la mateixa cita del dret comú.

⁴² Vid. Ap. 1: "Sed quoad satisfactionem faciendam parti super dampno dato et ad exhiendum penam dupli, quia satis ex predictis contumacia est punita, debetis aliqualem saltem sumariam certificationem habere, qua habita de dampno illato ex probabilibus presumptionibus in odium eius qui pacem dicitur uiolasse, uidelicet, attentata citati contumacia et fuga et fama cum aliis presumptionibus et circumstantiis, ex quibus plena si fieri potest uel maior probatio inducatur".

⁴³ J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., f. 62v col. 2.

⁴⁴ J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., f. 60v: "Quorum opinio per dicta iura non bene fundatur, quoniam in dictis iuribus ubi in absentia proceditur summarie non tractabatur de preiudicio <proprio> [perpetuo] generando [...]. Sed hic tractatur de preiudicio <properetur> [perpetuo] in quo uidetur necessaria citatio".

⁴⁵ J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., f. 60v. Perquè, diu: "communis huius principatu[s] Cathalonie practica habet quod dicta summaria informatio recipitur in contumacia eiecti a pacibus et treugis ipso eiecto amplius non uocato nec citato et sic minime sunt mutanda que semper certam habuerunt interpretationem"

El jurista vigatà⁴⁶ comenta que efectivament a les categories processals de la Pau i Treva que jutgen la injúria verbal o el deshonor cal que s'indemnitzi per part de tots els transgressors per separat, mentre que a la categoria que no contempla més que el mal físic o material cal que la satisfacció d'un alliberi els altres. I que en tot cas la transgressió universal, com indica la provisió de 1320, cal que sigui castigada sobre tot el conjunt de transgressors.

Quart dubte: Jaume de Talarn pot ser indemnitzar per la injúria patida?

Bernat de Montjuïc (i en substància el seu germà) nega que la injúria sigui jutjada per la Pau i Treva, excepte en el cas de religiosos. Mateu hi està d'acord. Bordils, en canvi, pensa que la injúria sí que hi seria inclosa, però que caldria fer-ne una estimació segons els Usatges de Barcelona, en concret *Si quis se miserit in aguayt*.

De fet, la divisió clàssica en tres categories de la Pau i Treva del Príncep –aportada per Callís i Sant Dionís, ja vista– no permet donar la raó a Bordils⁴⁷. D'acord amb el seu nét, la primera categoria, que és la que protegeix els camins públics, i la segona, que empara religiosos, satisfà també el deshonor, però no la tercera, més general, en què sí que cal que hi hagi un dany corporal o damnificació de béns notable. Recordem que el cas del present *consilium* s'enquadraria dins la tercera categoria de la Pau del Príncep.

Cinquè dubte: es pot resarcir sense sentència?

Jaume Mateu recorda que sense petició no es pot emetre sentència i per tant nega aquest punt. De tota manera, novament d'acord amb la pragmàtica d'Alfons III, Mateu conclou que es pot fer la satisfacció o execució amb una taxació precedent sense sentència, perquè n'hi ha prou que hagin passat 15 dies sense resposta.

Bordils remet a la seva resposta al segon dubte. Bernat de Montjuïc torna a parlar de la provisió de l'infant i aconsella que, amb la simple taxació, es procedeixi a l'execució. Jaume de Montjuïc, en canvi, reclama que hi hagi una sentència declaratòria o alguna mena de pronunciació del jutge, després del reconeixement sumari i de la taxació.

Callís es pregunta també per aquest punt⁴⁸. En un primer moment està d'acord amb l'opinió de Mateu i Bernat de Montjuïc, tot fonamentant-se en l'Usatge *Si quis de magnatibus*, en la pragmàtica avandada d'Alfons i en una carta de Pere III⁴⁹, en què no es parla de sentència. A continuació, veu necessària la condemna d'acord amb el dret comú i determina que és el *ius commune* la base per a realitzar una interpretació limitativa, declarativa i examinativa de la legislació pàtria mencionada. Després de ponderar ambdues possibilitats, amb abundant citació, recorda que els veguers acostumen a emetre una declaració o adjudicació, abans de l'execució, i conclou demanant que el rei resolgui aquest dubte.

⁴⁶ J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., ff. 84v-85v.

⁴⁷ N. de Sant Dionís (*Compendium*, cit., pp. 324-328. J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., ff. 3v-6r.

⁴⁸ J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., ff. 63r-63v i concretament 63v: "Ante executionem seu exactionem fertur per uicarium declaratio seu adjudicatio et sic minime sunt mutanda que semper certam interpretationem habuerunt [...]. Tamen bene faceret dominus Rex noster si hoc dubium apertius declararet prout dixi supra de aliis".

⁴⁹ Sembla referir-se a la carta del 1373, des de Barcelona, RBME, ms. E-II-13, ff. 158v-159r.

Sisè dubte: quina instrucció cal fer contra els còmplices?

Entrem ja en les qüestions relatives al procediment a seguir contra els còmplices, en què la provisió de 1320 era massa vaga i per tant no és pas mencionada pels consultats.

Jaume de Montjuïc demana una citació concreta de cadascú dels cooperadors, pel seu nom, fer una investigació sumària, emetre una declaració i per últim pregonar-los com a expulsats de Pau i Treva. El seu germà recorda que el dret comú exigeix una instrucció, si bé no menciona pas una declaració. Jaume Mateu aconsella que els afavoridors siguin citats per tal que s'investigui adequadament.

És, però, Bernat de Bordils el més garantista i precís. Per als dubtes 6, 7 i 8 determina que, si els còmplices, que cal citar, no compareixen, el veguer instruirà la causa, farà una declaració i per últim els tornarà a citar perquè se'ls comuniqui. Si, però, es presenten, el veguer els interrogarà: si confessen, es passa a la sentència. Si neguen la seva participació, cal que el veguer busqui testimonis, permetrà als incausats presentar-los (les anomenades *defensiones*) i només després farà una declaració. Per últim, emesa sentència, es podrà pregonar els col·laboradors com a expulsats de Pau i Treva.

Setè dubte: cal citar els còmplices?

Bernat de Montjuïc creu que sí que és necessari per tal de fer una instrucció completa. Els altres no es manifesten específicament perquè ja ho havien fet als altres dubtes.

Sobre aquestes dues qüestions, Callís, després de contrastar les opinions d'altres juristes, com Pere Despeus i Pere Terreni⁵⁰, determina que és possible declarar expulsats de Pau i Treva els còmplices sense cap admonició o citació⁵¹. El que sí demana Callís és una petició del querellant perquè es procedeixi a l'execució de la pena, en la qual, però, no caldria que se'ls cités ni que corregués cap altre termini de 15 dies, d'acord amb la pragmàtica de 1320. Però el jurista vigatà acaba determinant que seria convenient que se'ls cités a l'execució, com diu que resultava ser la pràctica jurídica real a Catalunya, contrària a la provisió avantditada⁵². És l'opinió de Bernat de

⁵⁰ J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., f. 78v: "Sed Petrus Despenc. iurisperitus llerde dicit ut fore procedendum quod ad instantiam querelatoris notificent<ur> dicte curie ill[i]<e> qui dicitur sustentator quod talis est a pace et treuga eiectus et publicatus uoce preconia taliter etiam et quod caueat sibi quod ipsum non sustentet. Et si post hec compareat talis cui fit ut supra sustentare dictum eiectum a pace et treuga recipitur in scriptis de hoc informatio ad quam informationem recipiendam est tucius citari sustentatorem licet aliqui dicant non esse necessarium. Et si per informationem predictam sus[ten]tauerit eiectum a pace et treuga declarabitur ipsum eiectum a pace et treuga et talis uoce precon[i]a publicabitur et procedet uicarius contra eum ut contra eiectum a pace et treuga. Item credo quod ubi dicta notificatio facta non fuerit illi qui dicitur sustentator si alias probetur ipsum scientem eiectum a pace et treuga sustentasse potest procedi contra ipsum quia qui eiectus est non oportet quod ulterius certaretur. Petrus Despenc. Sed dominus Petrus Terreni legum doctor Barchinone in apostillis suis super constitutione *In Christi nomine* la II c. *Si uero* infra super uersiculo *emendauerit* dicit sic fore procedendum: fautores uel adiutores inuasorum pacium et treugarum non est citari uel denunciari nisi executione ubi iudex uero monebat eos [...]"

⁵¹ J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., f. 79r: "Hoc etiam probat textus in pragmática infantis Alfonsi date Tarrage V kalendis Marcii anno domini MCCCXIX, ibi extunc quoniam ibi fautores complices coadiutores consiliatores publicantur absque aliqua certificatione et cognitione. Et sic absque sententia".

⁵² J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., f. 80r: "Vel dic quod speciale est in captione ut nulla precedente citatione a pacibus et treugis eiciatur et procedatur contra eum ut dicitur. Secus est hoc casu, ut non procedatur absque citatione,

Bordils la més lloada per Callís en aquests dubtes, perquè el jurista gironí havia demanat una declaració i havia utilitzat el dret comú per a delimitar la legislació pàtria, com la representada per la pragmàtica de 1320⁵³.

Vuitè dubte: per la sentència es pot declarar els còmplices com a tals?

Mateu opina favorablement. En virtut de la Constitució *Notum sit cunctis* (1225/29), potser no és necessari quan resulta ben evident que han estat col·laborant amb el principal acusat. Bernat de Montjuïc també respon afirmativament. Els altres no es pronuncien.

Novè dubte: cal pregonar els còmplices com a tals?

Quant al novè dubte, si cal pregonar els còmplices després del pregó ja fet sobre el comte i els seus còmplices, Bernat de Montjuïc manifesta que és necessari, mentre que Jaume Mateu ho considera només oportú per a infondre temor en els inculpats. Els altres no es pronuncien.

Desè dubte: com pot purgar-se l'expulsat de Pau i Treva?

Mateu opina que cal que satisfaci primer per tal que sigui reduït a Pau i Treva. Perquè si vulgués donar fermança abans de satisfer, després d'haver estat expulsat de Pau i Treva, ja no seria possible. Bordils considera que el reu ha de ser admès a presentar fiança si no hi ha hagut encara instrucció i indemnització, encara que hagin passat els quinze dies des de la primera citació, però no després, perquè ja seria un expulsat de Pau i Treva. Se l'equipara a un excomunicat i per tant Bordils argumenta a partir del Dret Canònic.

Jaume de Montjuïc no creu que es pugui purgar la trigança sense contumàcia, però que si és possible quan pagui totes les despeses per la dita contumàcia i prometi respectar la sentència. El seu germà, en canvi, argumenta positivament.

En aquest punt, ja Callís adverteix que Bernat de Bordils atorga tres temps, mentre els altres juristes només en concedeixen un⁵⁴. És a dir, hi ha dos temps per a Jau-

---

licet absque monitione ipso facto et constitutione eiciatur a pacibus et treugis, et istud placet mihi et seruatur inconcusse in practica hodiernis temporibus”.

⁵³ J. Callís, *Sollemmissimi*, cit., f. 81r: “Quid dicendum breuiter dictum Bernardi bordils mihi placet de iure comuni et eius respectum probo ipsum cum quamquam fautores complices coadiutores consiliatores sustentatores et receptatores ipso facto et constitutionibus sint eiecti et separati a pacibus et treugis ut supra in prima l. huius particule scripsi per extensum adhuc tamen non potest contra eos tanquam contra fautores et eiectos nisi declaratione lata procedi per uicarium per quam declaret ipsos etiam manifestos fautores et contra ipsos tanquam contra manifestos fautores eiectos a pacibus et treugis fore procedendum [...]. Necnon placet ymo uidetur de ipsis fautoribus loqui quare dicas quod secus est de iure comuni et secus per dictam pragmaticam tamen dicta opinio iur[is] <e> comunis hoc seruatur in practica in concusse”.

⁵⁴ J. Callís, *Sollemmissimi*, cit., f. 87v: “Secundo casu, qum eiectus est manifeste uere uel fecte contumax culpa sua sine dolo querelatoris et tunc de ueritate iure comunis et mentis dictarum constitutionum procederit dicta comenta et scripta dictorum iurisperorum que sunt ualde uaria et cont[r]aria, nam secundum opinionem Iacobi Mathei et Bernardi de Monte iudaico et aliorum iam dictorum iurisperorum Gerunde in processu pacis et treuge sunt solum duo tempora. Primum tempus infra XV dies monitionis et eo casu eiectus nullatenus audiatur nisi facta solutione et satisfacione simpli et dupli expensarum et penarum uicario et querelatori. Sed secundum dominum Bernardum Bordillis legum doctorem Gerunde sunt tria tempora. Primum tempus infra XV dies monitionis et citationis. Secundum tempus post lapsum XV dierum monitionis et citationis et ante

me Mateu i Montjuïc, abans dels 15 dies de l'admonició i després. Per a Bordils, en canvi, hi hauria encara un altre temps després de l'admonició i abans de la informació i cognició, quan encara és permès al delat donar fiança amb penyores pel simple i pel doble, així com per la multa i les despeses; mentre que després de la informació ja només seria reduït a pau i treva si pagués les càrregues avantdites. Callís, finalment, no està d'acord amb Bordils, sinó amb els altres.

7. Conclusions

Els consells de juristes de reconeguda trajectòria van servir per a establir algunes tendències en les friccions polítiques que el monarca mirava de superar i rentabilitzar en el seu favor. Els juristes, formats a universitats destacades, van saber utilitzar els seus coneixements de *ius commune* per a fer-se imprescindibles. El conflicte feudal pel control dels castells no només va preocupar Pere el Cerimoniós, sinó també el seu pare Alfons III, qui havia engegat una comissió que esclarís els casos dubtosos i li permetés apoderar-se legalment dels mateixos. En aquesta activitat s'hi va destacar Jaume de Montjuïc. Quant a la Pau i Treva, la dita provisió del mateix Alfons III, promulgada el 1320, intentà simplificar-ne el procés. En un cas com el de l'assalt del comte de Pallars al vassall reial, Jaume de Talarn, quatre juristes de prestigi, alguns dels quals participaven en la comissió dels castells, van recolzar-se a la dita provisió per tal d'aplanar les dificultats processals que poguessin derivar-se del dit cas. Callís constata vora 70 anys més tard, quan el *ius proprium* s'havia desenvolupat extraordinàriament, que el *ius commune* continuava essent fonamental per a tancar i reparar les esclatxes que deixava obertes la legislació pàtria i que citar-lo no podia ser contrari a la pràctica jurídica.

8. Criteris d'edició

Comptem amb dues còpies manuscrites, ambdues de la Reial Biblioteca del Monestir de l'Escorial (RBME):

Z = ms. Z-I-4, ff. 44v-45v.

E = ms. e-II-13, ff. 149r-151v.

No disposem, fins ara, de l'original. La còpia Z està escrita amb una lletra gòtica rodona, de tipus carolingi, segurament de mitjan segle XIV, mentre que E ha estat copiada amb una caligrafia gòtica cursiva, de finals del XIV o principis del XV. La còpia Z és més curosa i formal, amb caplletres en blau i vermell, i en general sembla més antiga i propera a l'original, tal com mostren les dittografies i correccions del ms. E, que pot haver transcrit d'un exemplar semblant al del ms. Z, si no és aquest mateix la seva font. Al ms. E hi ha notes al marge que semblen de diverses mans i una d'elles al f. 151v cita legislació de 1373.

---

receptionem informationis et cognitionem super contentis in querela prehabitam et tunc firmans et pignora tornans pro simple et duplo et expensas et penas tam uicario quam querelatori exsoluens sit in pacem et treugam reducen[d]us et ad defensionem querele admittendus. Tertium tempus est post dictam receptionem informationis et cognitionem prehabitam et tunc nullatenus in pacem et treugam reeducatur nec ad defentionem querele admittatur nisi facte satisfactione simpli et dupli et penarum et expensarum tam uicario quam querelatori”.

La nostra transcripció segueix, per tant, el ms. Z, si bé no descarta les aportacions del ms. E. S'ha comparat amb la transcripció d'alguns passatges continguda a l'edició de CALLÍS (1518), del *Directorium de Pau i Treva*, qui copia, en diversos passatges, els dubtes 3, 6-9 i el 10⁵⁵.

S'han conservat la indistinció ortogràfica i/I, u/V, del llatí clàssic, evitant j i v. De tota manera, es respecta la resta de l'ortografia medieval: –ci per –ti, –e per –ae, variacions en les dobles consonants, mancança o afegitó ultracorrectora de H, etc. Es regularitzen les majúscules segons la ponderació semàntica actual, així com la puntuació. A l'original del ms. E només hi ha un paràgraf, mentre que al ms. Z les separacions intenten respectar el parer de cada jurista. Obviament s'ha dividit el text per a fer-lo més llegidor i s'ha ressaltat en negreta el nom dels quatre jurispèrits.

Quant a l'aparell crític, que va a les notes, s'evita comentar les dittografies més insignificants. Les addicions d'aquesta edició s'indiquen entre claudàtors [ ], si bé les correccions o solucions *ope ingenii* es manifesten a les notes. Les exclusions s'assenyalen amb parèntesis angulars <>. Les claus { } serveixen per a la identificació de fonts per a la legislació (vegeu següent punt).

S'han eliminat els números dels folis. S'han numerat els dubtes, que al ms. E apareixen subratllats, si bé després d'un punt i seguit. Al ms. Z apareixen els números al marge. El ms. E acostuma a no transcriure "Extra" per indicar les Decretals de Gregori IX. Callís omet sovint els graus acadèmics, després de la primera menció, el ms. E de vegades obvia el topònim d'origen i el ms. Z acostuma a enregistrar ambdues dades gairebé sempre: s'han deixat les solucions completes, sense indicar-ne la font ni les altres lectures (si no interfereix amb altres variants).

9. Legislació i juristes citats

Els incípits i abreviatures del *corpus iuris civilis* o del dret canònic es mantenen, especialment *l.* = llei, *c.* = capítol, *ff.* = Digest, *C.* = Codi. Les identificacions de fonts es col·loquen entre claus { } i les abreviatures pensades per a incolure-les-hi són, per al **dret comú**:

C = Codi; D = Digest; Nov = Novel·les.

I, per al **dret canònic**:

Extra = Decretals de Gregori IX o Liber Extrauagantium; Sext. = Llibre Sisè de Decretals; Clem. = Clementines.

Quant a la **legislació catalana**, presentem el següent llistat cronològic:

1173/8: *Diuiinarum et humanarum rerum § Si quis contra huiusmodi Constitutionem super uerbo simplum*⁵⁶.

⁵⁵ J. Callís, *Sollemnissimi*, cit., ff. 78rv i 84v-86v. En rigor caldria examinar els manuscrits originals de l'autor vigatà (Ms. d-II-9, ff. 90-129 i ms. e-II-16 de BRME; ms. Código 12 de l'Arxiu de la Corona d'Aragó; i ms. 17 de l'Arxiu de la Catedral de Vic), però ha semblat suficient l'edició per a subsanar les mancances.

⁵⁶ CARAVYC I, p. 59.

1173/15: *Diuinarum C. Si quis uero alium*⁵⁷.

1173: *Diuinarum ¶ Quam si quis infregerit*⁵⁸.

1225/22: *Notum sit cunctis § Item statuimus si quis contra tenorem pacis ceperit aliquem*⁵⁹.

1225/29: *Notum sit cunctis ¶ Si quis prescriptam pacem*⁶⁰.

1228/5 i 12: *In Xristi nomine § Clericos monastichos etc. et § Vias publicas*⁶¹.

1228/17: *Item que alcuin cavaler o hom de paratge*⁶².

1228/19: *In Xristi nomine sit omnibus manifestum § Violatores uersu Si tamen dominus*⁶³.

1283/31: *Volumus, concedimus et etiam aprobamus*⁶⁴.

1320, febrer 25: Provisió de l'infant Alfons a Tàrrega⁶⁵.

1373, novembre 28: Pragmàtica de Pere III a Barcelona⁶⁶.

Quant als juristes mencionats, són *Archidiaconus* o *Guido* (Guido di Biasio), *Dynus* (Dino del Mugello), *Hostiensis* (Enrico da Susa), *Innocencius* (Innocenci IV), *Bernardus* (probablement Bernardo de Pavia) i l'*Speculum* de Guillem Durand.

Si hi ha citacions literals al text es col·loquen entre cometes franceses.

10. Edició

Pulcra et utilia dicta quatuor doctorum super quodam processu Pacis et Treuge et fautorie contra comitem Pall[i]riensis et suos complices adiutores et fautores facto et de pratica illius⁶⁷.

[1] *Deliberetur an ad informacionem que fieri habet ad partis postulacionem super dampnis que illata asseruntur Iacobo de Talarno per comitem Pallariensis post decretum et publicacionem eieccionis a Pace et Treuga debeat idem comes nouiter citari*⁶⁸.

Videtur⁶⁹ quod sic, quia citatus et contumax in uno articulo adhuc est citandus super alio. Contrarium credo, quia generaliter super toto processu⁷⁰ uidetur citatus,

⁵⁷ CARAVYC I, p. 60.

⁵⁸ CARAVYC I, p. 61.

⁵⁹ CARAVYC I, p. 107.

⁶⁰ CARAVYC I, p. 109.

⁶¹ CARAVYC I, p. 113-115.

⁶² CARAVYC I, p. 116-117.

⁶³ CARAVYC I, p. 117-118.

⁶⁴ CARAVYC I, p. 149.

⁶⁵ Vid. apèndix I.

⁶⁶ RBME, ms. E-II-13, f. 158v-159r.

⁶⁷ Pulcra... pratica illius *om. Z.*

⁶⁸ Ad hoc dubium dixerunt Iacobus de Monte Iudayco, Bernardus de Monte Iudayco, Iacobus Mathei, iurisperiti Barchinone, et Bernardus de Burdillis, legum doctor Gerunde, dictum comitem non esse citandum pluribus rationibus, primo, quia generaliter etc. *in margine E.*

⁶⁹ et uidetur *E.* Aquest manuscrit ha subratllat aquesta oració fins al punt com si formés part de la pregunta del primer dubte.

⁷⁰ negocio *Z.*

ut in *Speculo* titulo *De citacione* ¶ *Viso uersu Tu dic*⁷¹. **Iacobus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone.

Non uidetur quod debeat citari⁷², quia summam debet de hoc cognosci iuxta prouisionem domini regis Alfonsi {1320}, et in casu summarie cognicionis procedi potest et examinari negocium cum una parte tantum, ut *C. De bo. auc. iudi. po.* {*l. cum proponas: C 7.72.9*}, *Auc. Ei qui iurat* {Nov 53 c. 4}, et ibi etiam uidetur textus de hoc. Et est ratio quia cum propter contumaciam procedatur non est pars citanda, ut notatum per *Dynum*⁷³ in *l. Si finita ff. De dampno infecto* {D 39.2.15}. **Bernardus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone⁷⁴.

Potest dici quod ad informacionem que fieri habet⁷⁵ super dampnis que asseruntur illata non sit citandus comes, exsequentibus inter alia: primum, quia eiectus a Pace et Treuga est acyndatus a Principe, ut in Constitutione *Diuiinarum* ¶ *Quam si quis infregerit*⁷⁶ {1173}, circa finem Constitutionis, et in Vsatico⁷⁷ *Si quis de magnatibus regum*. Si ergo acyndatus non uidetur citandus, sed guerreiandus donec satisfecerit, ut in dicto Vsatico⁷⁸ *Si quis de magnatibus*. Item quia uidetur dicere⁷⁹ Constitutio *Notum sit cunctis* ¶ *Si quis prescriptam pacem* {1225/29}, ubi ponit modum procedendi, ut⁸⁰ excommunicentur et a Pace et Treuga eiciantur⁸¹ et quod uicarius «cum tota pace secundum quod ei uisum fuerit in malefactorem et suas res insurgat, facturus ei et manifestis⁸² fautoribus dampnum quod poterit, excepto quod ignem non mittet». Sequitur «sed usque in duplum»⁸³ etc. Tamen in nullo predictorum casuum⁸⁴ requiritur aliqua alia citacio, ergo nec in restitutione dampni duplati. Item Constitutio predicta solum uoluit uiolatorem semel moneri ut dampnum emendet, ut in predicto ¶ *Si quis prescriptam pacem* {1225/29}. Ergo non uidetur ulterius⁸⁵ citandus ad alia que fuerint pro emenda et satisfaccione fienda. Hoc idem uidetur innuere prouisio facta per dominum Alfonsum, tunc infantem, que data fuit⁸⁶ Tarrage {1320}. **Iacobus Mathei**, iurisperitus Barchinone.

Credo quod comes Pallariensis, postquam infra XV dies non comparuit et publicatus extitit fore eiectum a Pace et Treuga, ad informacionem habendam super dampnis

⁷¹ Guillem Durand, *Speculum iuris. Pars prima et secunda*, Frankfurt, 1612, II pars, p. 82 col. 1: “Tu dic, quod si citatus ad certum et specialem articulum, puta ad videndum iurare testes, et huiusmodi, non venit: nihilominus ad publicationem attestacionum, et ad sententiam, et ad alios articulos est citandus iterum [...]. Secus, secundum quosdam, si non fuerit citatus ad certum articulum; sed generaliter ad procedendum in caussa, vel etiam ad certum articulum, et generaliter ad procedendum. Nam tunc ad omnia, et etiam ad sententiam potest procedi semel, contumace amplius non citato”.

⁷² citari] iterum *sup. lin. adiec. E.*

⁷³ Dino di Mugello, *Super infortiato et ff. nouo*, Lyon, 1512.

⁷⁴ Item quia Constitutio solum requirit fieri citacionem XV dierum et extunc censetur contumax quoad restitutionem faciendam et quoad firmandum quia duo in citacione uidentur contineri arg. l. Celsus ff. De arbitriis {D 4.8.17.7} in *marginē E.*

⁷⁵ recipi habet *del. et debet fieri sup. lin. E.*

⁷⁶ fregerit *E.*

⁷⁷ c. Z.

⁷⁸ c. Z.

⁷⁹ sapere Z.

⁸⁰ ut] quod *adiēc. Z.*

⁸¹ eiciatur Z.

⁸² facturus eis et manifeste *E.*

⁸³ sequitur sed usque un duplum *om. E.*

⁸⁴ processu Z.

⁸⁵ amplius *E.*

⁸⁶ fuit datata *E.*

non est nouiter⁸⁷ citandus, nam Constitutiones Pacium et Treugarum solum requirunt fieri unam citacionem XV dierum, infra quam, si citatus non emendauerit dampnum uel composuerit cum querelatore uel comparauerit et satisdederit⁸⁸ cum pignoribus tenentibus⁸⁹, et tunc publicatur fore eiectum a Pace et Treuga et proceditur⁹⁰ contra eum quousque dampnum datum in duplum restituerit, ut probat⁹¹ *c. Si quis uero prescriptam pacem* Constitutionis Pacis et Treuge incipientis⁹² *Notum sit cunctis* {1225/29} et Constitutio siue Vsaticus que incipit⁹³ *Si quis de magnatibus* et Constitutio Curie⁹⁴ Barchinone domini Regis Petri que incipit *Volumus, concedimus et etiam aprobamus* {1283/31}. Postquam enim non satisfecit⁹⁵ uel non comparet infra XV dies, est et censetur esse⁹⁶ contumax quoad restitutionem faciendam et quoad firmandum, cum illa duo precepta in citacione contineantur, iuxta *l. Celsus ff. De arbitris* {D 4.8.17.7}. Et sic, quoad actum satisfaccionis dampnorum, amodo citandus non est. Pro hoc *l. Cum proponas* {C 7.72.9} et *aut. Ei qui C. De bo. auc. iu. po.* {C. 7.72 = Nov 53 c. 4}. Et hoc quoad primum dubium. **Bernardus de Burdillis**, Gerunde legum doctor.

[2] *Et quis ordo seu modus sit in tali informacione seruandus.*

Credo recipiendam esse probacionem super uiolencia uel facto quod presuponitur fuisse⁹⁷ factum in citacione, qua⁹⁸ uel quo probatis super amissis et dampnis datis, attenta condicione persone querelantis si erat diues uel non et aliis circumstanciis, taxatione prehabita, stabitur iuramento conquerentis, cum istud interesse descendat ex maleficio, ut *l. Si quando C. Vnde ui* {C 8.4.9} et *l. Semper § In hoc interdicto ff. Quod ui aut clam* {D 43.24.15.7} et⁹⁹ *c. finali Extra De hiis que ui metuue causa fuerint*¹⁰⁰ {Extra 1.40.7}. Et hoc quoad¹⁰¹ secundum dubium. **Bernardus de Burdillis**, legum doctor Gerunde.

Iuxta quandam litteram domini Alfonsi, tunc infantis {1320}, sed postea facti regis, uidetur sumaria cognicio¹⁰² fienda et crederem quod ad istam sumariam non esset opus citacione¹⁰³ sed, inductis probacionibus plenis uel semiplenis et coniecturis, cum iuramento¹⁰⁴ in odium uiolenti, premissa iudicis taxatione, rem expediri¹⁰⁵, et uideatur in hiis in *Speculo*¹⁰⁶, *Sumaria cognicione*, in ultimo uersu, qui incipit *VIII*¹⁰⁷. **Iacobus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone.

⁸⁷ amplius E.

⁸⁸ satisdedit E.

⁸⁹ tenenciis Z.

⁹⁰ procedetur E.

⁹¹ probatur in E.

⁹² que incipit Z.

⁹³ constitutio siue Vsaticus que incipit] in Vsatico E.

⁹⁴ curie om. E.

⁹⁵ satisfaccit E.

⁹⁶ esse om. E.

⁹⁷ fuisse del. et in fuit correxit E.

⁹⁸ que Z.

⁹⁹ et] in adiec. E.

¹⁰⁰ si quod metus causa E.

¹⁰¹ quantum ad E.

¹⁰² cognicio om. E.

¹⁰³ citacio E.

¹⁰⁴ cum iuramento] tunc iuris uidetur E.

¹⁰⁵ exprobari E.

¹⁰⁶ ut uidetur notatum *Speculo* in titulo E.

¹⁰⁷ G. Durand (*Speculum*, cit., I pars, p. 148 col. 1): "Aliquando non est necessaria litis contestatio sed sola probatio sufficit iuramenti [...]. Quandoque dicitur fieri solis probationibus semiplenis inductis".

Ille ordo debet seruari qui seruatur in cognicione sumaria et iuxta predictam prouisionem {1320}. **Bernardus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone.

Quis ordo seu modus in predicta informacione sit seruandus uidetur quod is quem ponit predicta prouisio {1320}. **Iacobus Mathei**, iurisperitus Barchinone.

[3] *Item*¹⁰⁸ *an consortes dicti comitis et ipse comes teneantur ad satisfaccionem querelantibus in solidum.*

Credo quod comes et consortes poterunt conueniri in solidum. Sed, habita satisfacione a comite, liberabuntur consortes uel, habita a consortibus, liberabitur comes, per *l. I § deiecis* cum § sequentibus *ff. De ui et ui armata* {D 43.16.1.12} et *l. I § finali* cum legibus sequentibus *ff. De his qui deiecerunt uel effu*¹⁰⁹ {D 9.3.1.10 i ss.} et *l. Si plures ff. De dolo* {D 4.3.17} et *l. Si cum excepcione § finali* cum legibus sequentibus *ff. Quod metus causa* et a principio {D 4.2.14.15}. Enim peticio Pacis et Treuge non est penalis, immo si citatus satisfaciat infra XV dies uel conueniat cum querelatore in nullo alio tenetur pro pena, ut dicit Constitucio preallegata Curie dicti¹¹⁰ domini regis Petri que incipit *Volumus, concedimus* {1283/31} etc. et sic notatur ob *l. Item Mella § Si plures ff. Ad l. Aquiliam* {D 9.2.11.4}, ut notatur in dicta *l. finali cum excepcione § fi.* Istud credo uerum ubi actum est pro dampnis datis uel rebus ablatis¹¹¹, secus si agatur pro iniuria de facto in persona illata, de qua in processu Pacis et Treuge habetur ratio, ut infra dicetur, tunc enim cum¹¹² tot sunt¹¹³ iniurie quot fuerunt¹¹⁴ persone faciencium¹¹⁵ iniuriam uideretur¹¹⁶ uno soluente alium non liberari¹¹⁷, per *l. Si plures ff. De iniuriis* {D 47.10.34} et per notatum in *l. Illud ff. Ad l. Aquiliam* {D 9.2.32}. Vnum tamen¹¹⁸ credo, quod, si dictus comes comparuisset, potuisset pro se et suis consortibus, dum tamen essent milites sui et de domo et familia sua, firmare et tunc consortes conueniri¹¹⁹ non possent, nec tenerentur firmare¹²⁰, ut dicit § *Violatores uersu Si tamen*¹²¹ *dominus* dicte Constitucionis¹²² Pacis et Treuge incipientis¹²³ *In Xristi nomine sit omnibus manifestum* {1228/19}. Et hoc quoad tercium dubium, licet contenta in quadam glossa que habetur per plures in Constitucione Pacis et Treuge que incipit¹²⁴ *Diuiinarum et humanarum rerum* in¹²⁵ § *Si quis contra huiusmodi Constitucionem*, super uerbo *simplum* {1173/8}, aliter uideatur dicere ubi mouetur haec questio¹²⁶. Idem **Bernardus de Burdillis**, Gerunde legum doctor.

¹⁰⁸ Aquí comença el primer passatge copiat per J. Callís, *Sollemmissimi*, cit., 84v.

¹⁰⁹ de his qui offu uel degesser *E.*

¹¹⁰ constitucio preallegata curie dicti] preallegata constitucio *E.*

¹¹¹ ablatis *om. Calicius.*

¹¹² cum *om. E.*

¹¹³ sunt *del. et sint sup. lin. E.*

¹¹⁴ sunt *E.*

¹¹⁵ facientes *E.*

¹¹⁶ u(idetu)r *E.*

¹¹⁷ tunc enim tot sunt iniurie quot fuerunt persone iniuriantium et tunc uno soluente non contingit alium liberari *Calicius.*

¹¹⁸ Vnum tamen] Vnde *Calicius.*

¹¹⁹ conueniri] ue uiri *Calicius.*

¹²⁰ firmare *om. E.*

¹²¹ autem *Calicius.*

¹²² dominus constitucionis] dicte constituciones § *E.*

¹²³ que incipit *Calicius.*

¹²⁴ incipientis *E.*

¹²⁵ in *om. E.*

¹²⁶ ubi mouetur haec questio aliter uideatur dicere *E.*

An comes et sui consortes teneantur in solidum ad satisfaccionem querelantibus: credo quod sic¹²⁷ ad dampnum¹²⁸, sed, uno solvente dampnum¹²⁹ quod dicitur interesse, ceteri liberantur, ff. *De eo per quem factum est l. I § Si plures* {D 2.10.1.4} et ibi notatum. Sed quid de pena dupli et de CXX solidis, uel de XL solidis in rusticis, qui aplicantur uicario et episcopo? Certe hic dubito et quoad me opus declaracione esset. Videretur¹³⁰ tamen posse dici quod in his alium unus¹³¹ non liberaret, quia est pena sicut dicitur de accione *legis Aquilie*¹³² {D 9.2.2.1}, que crescit in duplum per inficiacionem, sicut habetur per lapsum temporis, in qua illud quod est pena solutum per unum non liberat alium, ff. *Ad legem Aquiliam l. Item Mela c. si plures seruorum percusserint* {D 9.2.11.2}. In inuersitate autem prouisum est quod una persona censetur iuxta predictam¹³³ prouisionem {1320}. **Iacobus Mathei**, iurisperitus Barchinone.

Si fuerint consortes in crimine omnes tenentur in solidum. Sed, satisfaccione per unum facta, omnes liberantur a persecucione rei, id est dampni dati¹³⁴, ut *l. C. de cond fur* {C 4.8.1}. **Iacobus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone.

Videtur quod sic, cum descendat de crimine, ut *C. de condicione furtiua l. I* {C 4.8.1}. Sed tamen, uno solvente, omnes sunt liberati ut ibi ipsum¹³⁵. **Bernardus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone¹³⁶.

[4] *Item cum dictus Iacobus, in dicta querimonia, asserat propter capcionem persone iniuriatum fuisse, quam iniuriam pro C mille solidis sustinuisse nollet, an talis iniurie¹³⁷ possit haberi ratio in processu Pacis et Treuge in extimacione¹³⁸ dampnorum.*

Non uidetur quod possit haberi ratio de iniuria facta persone que non est religiosa uel ecclesiastica, nam in eis specialiter prouidet Constitucio Pacis et Treuge et sic uidetur quod in aliis sit ius comune contrarium et maxime quia dicta Constitucio pro dampno datur et dampnum est diminucio patrimonii et est aliud ab iniuria, ut patet *Extra De iniuriis et dampno dato*, ex ipsa rubrica¹³⁹ {Extra 5.36.1}. **Bernardus¹⁴⁰ de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone.

Credo quod dicte Constituciones Pacium et Treugarum non prosequantur¹⁴¹ iniuriam, sed dampna data et expensas factas per uicarium in contumacia uiolenti. **Iacobus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone.

Credo quod non, cum pro iniuria non possit agi pro Pace et Treuga, nec eius habetur ratio nisi in certis personis enumeratis in Constitucione¹⁴² *In Xristi nomine § Clericos monachos* etc. et § *Vias publicas* {1228/5 i 12} et in aliis Constitucionibus,

¹²⁷ et uide c. si quis infra in folio CCLV in margine Z.

¹²⁸ ad dampnum] quod dicitur Z.

¹²⁹ dampnum] datum *adiec. E.*

¹³⁰ uidetur *E Calicius.*

¹³¹ alium unus] unus alium *E Calicius.*

¹³² sicut dicitur in l. aqui. *E.*

¹³³ dictam *E.*

¹³⁴ dati *om. E.*

¹³⁵ sint liberati ut ibi ipsum *E* | sunt liberati ut ibi patet *Calicius.*

¹³⁶ Fins aquí J. Callís (*Sollemnissimi*, cit., f. 85r) copia l'anterior passatge.

¹³⁷ tali iniuria Z | de [tali iniuria] *sup. lin. adiec. Z'.*

¹³⁸ ratio processu pacis et treuge et in extimacione *E.*

¹³⁹ extra de iniuriis et dampno dato ex ipsa rubrica] in rubrica de in iur(iis) et dampno da *E.*

¹⁴⁰ Iacobus *E.*

¹⁴¹ prosequerentur *E.*

¹⁴² constitucione] incipiente *adiec. E.*

et ita uidi iudicari in Curia uicarii Barchinone in quadam causa que pro Pacibus et Treugis mouebatur contra dominam de Rosanis et eius filium, pro qua erat aduocatus Bertrandus de Seua¹⁴³, qui sic obtinuit. Item quia forma Pacis requirit dampnum datum in corpore uel in¹⁴⁴ rebus et non respicit iniuriam. Et ita respondit dominus rex Iacobus antiquus per suam litteram uicario suo de Rossilione ad quintam questionem de septem¹⁴⁵ questionibus motis per dictum uicarium et predicta¹⁴⁶ littera comuniter habetur inter Constitutiones Pacis et Treuge¹⁴⁷. **Iacobus Mathei**, iurisperitus Barchinone.

Credo breuiter quod sic, quod¹⁴⁸ extimacio iniurie quam passus fuit propter capti-onem fiet¹⁴⁹ secundum Vsaticos Barchinone, ut expresse dicitur in § *Item statuimus si*¹⁵⁰ *quis contra tenorem pacis ceperit aliquem hominem* etc¹⁵¹. Constitutionis Pacis et Treuge que incipit *Notum sit cunctis* {1225/22}, ubi expresse de captione militis fit mencio, nec obstat si dicat quod tali casu habet locum *c. Item statuimus* Constitutionis Pacis et Treuge que incipit *Notum sit cunctis* {1225/22}, ut innuit¹⁵² Constitutio Curie prime Barchinone domini regis Iacobi que incipit¹⁵³ *Item que alcuin cavaler o hom*¹⁵⁴ *de paratge* etc. {1228/17}. Quia una pena non tollit aliam, iuxta *l. Quociens ff. De accionibus et obligacionibus* {D 44.7.41}. Que autem extimacio fiat secundum Vsaticos colligitur ex contentis in Vsatico qui incipit¹⁵⁵ *Si quis se miserit en agayt*. Et hoc quoad quartum dubium. **Bernardus de Burdillis**, Gerunde legum doctor.

[5] *Item an super taxacionem et extimacionem dampnorum debeat fieri condemnacio uel posset fieri, sine sententia precedente taxacione*<m>, *satisfaccio uel execucio*¹⁵⁶.

Credo quod non¹⁵⁷, quia non offertur petitio sed sola querela, ubi non firmatur¹⁵⁸, ut colligitur ex Constitutionibus Pacis et Treuge, ergo sententia sequi non debet, cum iuxta petita ferri sententia debeat, ergo, si quid petitum non est, sententia ferri non potest, *l. Vt fundus ff. Comuni diuidendo* {D 10.3.18}. Tum, quia omnes Constitutiones de hoc loquentes dicunt¹⁵⁹ quod post XV dies duplum prestant, nullam mentionem facientes de sententia, quare credo quod, taxatione precedente, fiat satisfaccio et exequcio et quod¹⁶⁰ uidetur sentire dicta prouisio {1320}. **Iacobus Mathei**, iurisperitus Barchinone.

¹⁴³ Sena E.

¹⁴⁴ in om. E.

¹⁴⁵ nouem E.

¹⁴⁶ dicta E.

¹⁴⁷ Disposició legal no trobada.

¹⁴⁸ sed E.

¹⁴⁹ fuit E.

¹⁵⁰ In c. item statuimus si] c. statuimus quod si Z.

¹⁵¹ hominem etc. om. E.

¹⁵² que incipit Notum sit cunctis ubi expresse de captione militis fit mencio... Notum sit cunctis ut innuit] incipientis in xristi nomine notum sit cunctis et innuit E.

¹⁵³ incipientis E.

¹⁵⁴ algun cavaler ho homa E.

¹⁵⁵ incipiente E.

¹⁵⁶ Item an precedente taxatione in extimacione dampnorum debeat fieri condemnacio uel posset fie sine sententia precedente taxatione, satisfaccio uel execucio E.

¹⁵⁷ non] tenet adiec. E.

¹⁵⁸ formatur E.

¹⁵⁹ dicunt om. E.

¹⁶⁰ hoc E.

Super contentis in V^o dubio, quid fieri habeat colligitur ex allegatis supra super secundo dubio. **Bernardus de Burdilis**, Gerunde¹⁶¹.

Videtur, attenta prouisione regia {1320}, sufficere quod fiat ipsa taxacio et scribatur in processu et quod postea fiat exequcio. **Bernardus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone.

Credo quod iudex, habita dicta sumaria cognicione et iuxta preuia taxacione¹⁶², debet declaratoriam sentenciam uel pronunciacionem in his ferre. **Iacobus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone.

[6] Item¹⁶³ que et qualis informacio debeat¹⁶⁴ haberi contra consortes, fautores et consiliatores etc. antequam contra eos procedatur.

Certe in hiis crederem sic procedendum, scilicet quod, licet generaliter fautores sint eiecti, tamen hii qui nominatim tales dicuntur sunt citandi¹⁶⁵ et de eorum iure et defencione sumatim cognoscendum et finaliter declarandum et ex tunc uoce precognia publicandum. **Iacobus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone.

Quia¹⁶⁶ regulariter in omni negocio requiritur plena informacio, ut in *l. Iudices C. De iudiciis* {C 3.1.9}, uidetur quod talis sit habenda contra fautores. **Bernardus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone.

Credo quod, si dicatur esse consiliatorem, fautorem etc¹⁶⁷. et debet procedi contra eum ut talem, quod debeat¹⁶⁸ recipi informacio et probacio plena et, quoad ipsam informacionem recipiendam, sit citandus ille qui dicitur consiliator¹⁶⁹ etc., argumento *c. I^o Extra¹⁷⁰ De officio delegati* {Extra 1.29.1}, quia contra non citatum nec conuictum etc¹⁷¹. non est procedendum, *c.¹⁷² I^o Extra De causa posse. et proprie¹⁷³*. {Extra 2.12.1}. Ad hoc facit Constitucio *Notum sit cunctis, c. Si quis prescriptam pacem* {1225/29}, ibi “manifestis fautoribus”. Facit pro hoc quod notat Innocencius in <Extra> *De offi. delega., Statuimus*, quod est eiusdem Innocencii, *li^o VI°* {Sext. 1.14.13}, ibi *Sed nec contra hos malefactores* etc¹⁷⁴. Et per hoc¹⁷⁵ est responsum ad sequens dubium an sit citandus, quia eciam in notoriis procedit citacio, ut per Innocencium

¹⁶¹ ex allegatis... Gerunde] ex notatis et allegatis supra in secundo dubio. Bernardus de Burdilis, legum doctor *E. taxacione*] illata *adiec. E.*

¹⁶³ Amb aquest dubte comença el passatge més llarg copiat per J. Callís (*Sollemnissimi*, cit., f. 78r col. 2), les variants del qual s'indican com a *Calicius*. L'autor vigatà, en el comentari al seu dubte vint-i-tres, introdueix la citació amb aquests mots: “Expedita secunda parte, transcurramus ad tertiam partem, circa quam Iacobus et Bernardus Montis Iudayci et Iacobus Mathey, iurisperiti Barchinone, et Benedictus [*sic*] Bordilis, legum doctor Gerunde, in VI, VII et VIII questionibus motis informatione consilii Jacobi de Talamo contra comitem Pallariensis allegando, ponunt modum procedendi contra complices, consiliatores, adiutores, fautores, sustentatores atque receptatores eiectionum sub hac forma”.

¹⁶⁴ debet *Calicius*.

¹⁶⁵ hii qui tales dicuntur nominanti sunt citandi *Calicius*.

¹⁶⁶ quare *E* | qr *Calicius*.

¹⁶⁷ dicatur aliquem esse consiliatorem, fautorem etc. *E Calicius*.

¹⁶⁸ debet *Calicius*.

¹⁶⁹ consultor *E*.

¹⁷⁰ extra *om. E*.

¹⁷¹ etc. *om. E Calicius*.

¹⁷² procedendum in *c. E Calicius*.

¹⁷³ Et *proprie(tate) bis E*.

¹⁷⁴ Innocenci IV (*Super libros quinque Decretalium*, Frankfurt del Main, p. 145v, col. 1): “Sed nec contra hos malefactores ualet sententia nisi sint manifesti”. És un comentari a les Decretals, no al Sext. Tampoc la cita del Sext és d'Innocenci.

¹⁷⁵ notat Innocencius... Et per] in *c. statuimus de officio deleg. quod est eiusdem Innocencii, li^o VI° uersu sed nec contra hos malefactores etc. E* | nota per Inno. extra de off. dicte statuimus *li. VI. ibi Sed nec contra eos malefactores etc. et pro Calicius*.

ubi supra et lacius in *c. Tua*, Extra¹⁷⁶ *De cohabi. cleri. et mulierum* {Extra 3.2.8}. **Iacobus Mathei**, iurisperitus Barchinone.

Super contentis in VI°, VII°, VIII° dubiis, credo dicendum illos qui dicuntur esse fautores esse citandos per uicarium qui processum Pacis et Treuge facit, cum per ipsum uicarium¹⁷⁷, iuxta Constitutiones¹⁷⁸ Pacis et Treuge, non solum contra malefactores sed etiam manifestos fautores suos procedendum existat, ut dicit *c. Si quis prescriptam pacem in aliquo* etc., Constitutionis preallegate que incipit¹⁷⁹ *Notum sit cunctis* etc. {1225/29}. Et si citati non ueniant, in eorum contumacia¹⁸⁰ recipiet informacionem, qua recepta citabit eos ad audiendam declaracionem iuxta informacionem. Si autem¹⁸¹ ueniant, debent interrogari ab ipso uicario si consilium, auxilium uel fauorem dederunt¹⁸² dicto comiti postquam fuerit¹⁸³ eiectus a Pace et Treuga. Et¹⁸⁴, si confiteantur, bene quidem. Si autem negent¹⁸⁵, recipiet testes et procedet, auditis defensionibus, et¹⁸⁶ faciet declaracionem prout hec possunt perpendi ex notatis per Innocencium, Hostiensem, Archidiaconum et alios in *c. I^o Extra De officio dele. li^o VI°* {Sext. 1.14.1} et in *c. Cum olim*, Extra *De dolo et contu.* {Extra 2.14.7} et *De dolo et contumacia, li^o VI° c. fin*¹⁸⁷. {Sext. 2.6.2}. Presertim cum in preallegato¹⁸⁸ *c. Si quis uero prescriptam pacem* etc. {1225/29} contineatur¹⁸⁹ in textu «et manifestis fautoribus dampnum quod poterit», nam licet notoria ordinem iuris¹⁹⁰ non requirant nisi solam citacionem, ut *c. Ad nostram lo. II*, Extra *De iure iurando* {Extra 2.24.21} et notatis plene per Innocencium in *c. Nostra*, Extra *De cohabitacione cleri. et mulierum* {Extra 3.2.7 u 8?}, tamen in¹⁹¹ manifestis ordo iuris¹⁹² requiritur, ut probatur *XI q. III C*¹⁹³. *eorum* et ibi notatis¹⁹⁴ de hac materia per Guidonem, ex quibus credo esse necessariam publicationem post sententiam ultra iam factam, que contineat quod cum comes cum suis fautoribus eiectus fuerit a Pace et Treuga¹⁹⁵ et tales reperti fuerint esse sui fautores, ideo¹⁹⁶ cum presenti scriptura notificatur tales esse eiectos a Pace et Treuga cum sint fautores etc. **Bernardus de Burdillis**, Gerunde legum doctor.

¹⁷⁶ notat Innocencius ubi super et lacius in *C. tua E.* | ut per inno. nota uersi. supra et lacius in *c. tua extra Calicius.*

¹⁷⁷ qui processum Pacis et Treuge facit, cum per ipsum uicarium *om. E.*

¹⁷⁸ constitutionem *E* | consti processus *Calicius.*

¹⁷⁹ conntitucionis preallegate que incipit] dicere constituit incipientis *E.*

¹⁸⁰ contumaciam *Calicius.*

¹⁸¹ ante *E.*

¹⁸² auxilium, concilium uel fauorem dederint *E.*

¹⁸³ fuit *E Calicius.*

¹⁸⁴ Et *om. E.*

¹⁸⁵ neget *E Z.*

¹⁸⁶ procedet... et] productis testibus et auditis deffentionibus demum *Calicius.*

¹⁸⁷ Et in *c. cum olim...* li^o VI° C. fin.] et *c. cum olim de dolo et contu et c. fi e ti^o li^o VI° E* | et in *c olim extra de dolo et contu li VI* et in *c fi Calicius.*

¹⁸⁸ in dicto *E* | preallegato *Calicius.*

¹⁸⁹ etc. *om. E* | continetur *Calicius.*

¹⁹⁰ iuris *om. E.*

¹⁹¹ in *om. Z.*

¹⁹² iuris *om. Calicius.*

¹⁹³ *C. om. Calicius.*

¹⁹⁴ probatis *Z.* La citació sembla ser del Decret de Gracià, però no he pogut identificar-la.

¹⁹⁵ credo esse necessariam... a pace et tregua] fuit a pace et treuga eiectus *E* | credo esse necessarium necessarium publicationem post sentintiam ultra iam factam. Que contineat quod cum comes cum suis fautoribus eiectus fuit a pa. et treu. *Calicius.*

¹⁹⁶ ideo] et imo *E.*

[7] *Et an ad talem informacionem sint ipsi fautores citandi*¹⁹⁷.

Videtur quod sic, cum ad plenam informacionem debeant partes esse presentes, ut notatis in dicta *Auct. Ei qui iurat* {Nov 53 c. 4} et quia merita earum etc. ut *l. finali Si per uim uel alio modo* {C 8.5}. **Bernardus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone¹⁹⁸.

[8] *Et an per sentenciam debeat declarari ipsos esse fautores*¹⁹⁹.

Credo quod sic, quia etiam in notoriis fertur sententia, argumento *l. ea quidem, C. de accusa*. {C 9.2.7}, notato²⁰⁰ per Innocencium in *c. Tua, De cohabitatione clericorum et mulierum* {Extra 3.2.8}, in pluribus passibus. Sed forsán dicta Constitutio *Notum sit cunctis* in²⁰¹ preallegato capitulo {1225/29} fuit contenta “quod essent manifesti”, id est notorii, ut contra eos procedi posset ut contra citatos pro Pacibus et Treugis uiolatis et eiectos²⁰² ibi et manifestis fautoribus, et forsán non male diceretur²⁰³ ubi esset notorium actu permanentis²⁰⁴, quod nulla posset tergiuersacione celari²⁰⁵ {cf. Extra 3.2.8}. Primum tamen tucius est. **Iacobus Mathei**, iurisperitus Barchinone.

Videtur quod sic, ut *ff. De re iu. l. De unoquoque* {D 42.1.47}. **Bernardus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone²⁰⁶.

[9] *Et an sint publicandi uoce preconie pro fautoribus ultra publicacionem iam factam de ipso comite cum consortibus et fautoribus*.

Videtur quod sic, cum eadem sit ratio quod fiat de eis²⁰⁷ sicut de principalibus.

Bernardus de Monte Iudayco, iurisperitus Barchinone.

Non crederem necessarium sed expediret ad terrorem eorum. **Iacobus Mathei**, iurisperitus Barchinone²⁰⁸.

[10] *Item an eiectus a Pace et Tregua possit purgare contumaciam, et quomodo, et quid ueniat ad soluendum uel restituendum in purgacione contumacie*.

Videtur quod eam non possit purgare si uelit firmare postquam est eiectus a Pace et Tregua, sed satisfaccio sit necessaria antequam ad²⁰⁹ pacem reducatur. Et hoc reputo ualde notandum si uerum. Sed expresse²¹⁰ uidetur hoc dicere Constitutio *Diuiñarum, c. Si quis uero alium ex quacumque causa* etc. {1173/15} et Constitutio *In primis c. Si uero ex quacumque causa*, ibi «donec ad satisfaccionem ueniat»²¹¹. Pro hoc Vsaticus²¹² *Si quis de magnatibus regum*, ibi «et tamdiu teneat potestatem»²¹³ etc., et idem circa finem. **Iacobus Mathei**, iurisperitus Barchinone.

¹⁹⁷ aut non *adiec. Calicius*.

¹⁹⁸ Barchinone *om. E*.

¹⁹⁹ fautores] citandi *adiec. E*.

²⁰⁰ notato *om. E*.

²⁰¹ in *om. Z*.

²⁰² eiectos pro pacibus et treugis et eiectos *E* | citatos pro pa. et treu. uiolatis et eiectis *Calicius*.

²⁰³ dicitur *Calicius*.

²⁰⁴ acta permanentis *Calicius*.

²⁰⁵ ita quod tergiuersacione celari non posset *E* | quod nullo posset tergiuersaciocelari *Calicius*.

²⁰⁶ l unoquoque *ff de re iudi Bernardus de Monte Iudayco E*.

²⁰⁷ quod fiat de eis *om. E*.

²⁰⁸ Fins aquí la còpia del passatge a J. Callís (*Sollemmissimi*, cit., f. 78v col. 1) i comença el tercer (ídem, f. 86v col. 1).

²⁰⁹ in *E*.

²¹⁰ reputo... expresse] reputatur ualde notandum si uerum sit expresse *E* | reputo ualde notandum si uerum est. *Expresse Calicius*.

²¹¹ diuinarum c si quis uero... ueniat] diuinarum c. si quis uero alium ibi donec ad satisfaccionem ueniat *E* | diuinarum c. si quis uero ex quacumque causa etc. *Calicius*. No hem trobat la darrera citació.

²¹² c. *Z*.

²¹³ et... potestatem] tamdiu teneat potentem *E*.

Credo fore distingendum: aut eiectus a Pace et Treuga²¹⁴ post XV dies ante cognicionem prehabitam super dampnis uel satisfaccionem factam, iuxta Constitutionem que incipit *Si quis de magnatibus*²¹⁵, uult firmare, et tunc credo ipsum fore²¹⁶ admittendum firmare uolens pro dupla²¹⁷ et soluere expensas factas per actorem, uicarium et pacem racione²¹⁸ predicta, iuxta *c. et Litteris*, Extra *De Consti.* {Extra 1.4.2} et *c. Venerabilibus* ¶ *Idem est* et ¶ *Secus autem*, *De sententia excomunionis liº VI*²¹⁹ {Sext. 5.11.7}; aut uult firmare post cognicionem dampnorum uel satisfaccionem prehabitam et tunc credo ipsum non fore admittendum ad firmandum²²⁰, quia excommunicatus et eiectus est, pro uera et manifesta offensa, quo casu non est locus purgacionis²²¹ more, ut *c. Solet*, Extra *De sententia excomunionis liº VI*²²⁰ {Sext. 5.11.2}, cum notatis ibidem per Innocencium et Archidiaconum in *c. Ex parte* et *c. Cum olim*, Extra *De uerborum significacione* {Extra 5.40.23 o 30 o 31 i 5.40.24} cum notato ibidem²²² per Bernardum et Innocencium. Pro ista distinte facit *Aut. Ei qui iurat*, *c. De bo. Aut. iudi. po.* {C 7.72; Nov 53 c. 4} et quod notatur in *l. Fulcinus* ¶ *Cum hoc edictum ff. Quibus ex ca*²²³. *in po. ea* {D 42.4.7.2} et hoc quoad X et XI dubia [*sic*]. **Bernardus de Burdillis**, Gerundensis legum doctor.

Non uidetur quod possit purgari mora siue contumacia, ut patet ex his que notantur per Iohannem Andream Extra *De eleccio c. lic. canon* {Sext. 1.6.14} et *De regul. Iuris c. mora liº VI*²²⁴ {Sext. 5.13.25}²²⁴. **Bernardus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone²²⁵.

Credo quod sic, et²²⁶ quod soluat²²⁷ omnes missiones factas propter dictam contumaciam et satisdet²²⁸ de iudicio sisti²²⁹ iuxta *Aut. Ei qui iurat* {Nov 53 c. 4}. **Iacobus de Monte Iudayco**, iurisperitus Barchinone.

²¹⁴ treuga] sine satisfaccione *adiec. E.*

²¹⁵ És l'Usatge mencionat.

²¹⁶ fore *om.* et ipsum esse *sup. lin. adiec. E.*

²¹⁷ uolens firmare pro dupla *E* | uolens firmare pro duplo *Calicius.*

²¹⁸ actorem uicarium racione *E* | actorem et uicarium et totam pacem racione *Calicius.*

²¹⁹ *c. litteris de consti et c. uenerabilibus* [idem est^{sup.lin.}] *C. secus* [autem^{sup.lin.}] *de sententia excomunicacionis liº VI* *E* | *C. ex litteris extra. de consti. et c. uenerabilibus C. idem est extra. de sententia excomunicacionis li.VI. Calicius.*

²²⁰ De hac constitutione est hodie prammatica domini regis Petri, que fuit data Barchinone XXVIII die nouembris anno domini MCCCLXXIII *in margine E.* És la carta ja mencionada: RBME, ms. E-II-13, f. 158v: "Littera per quam dominus rex mandat quod eiectus a Pace et Treuga est admitendus ipso personaliter competente et satisdante cum pignoribus tenentibus et clamum bene ualentibus ante dampnum taxatum et adiudicatum; post adiudicacionem uero dampni non admititur nec in Pacem et Treugam redigitur nisi exsoluerit realiter dampnum adiudicatum".

²²¹ purgacioni *E.*

²²² notato ibidem] ibi no *E.*

²²³ ex quibus causis *E Calicius.*

²²⁴ *c. lic. canon de eleccio liº VIº* et *C. mora de regl. iure liº VIº E.*

²²⁵ Bernardus de Monte Iudayco iurisperitus Barchinone *om E.*

²²⁶ Credo] Vide Iacobum Callis in suo Directorio d. XXIIIº IIIº c. Certum tempus est post declaracionem, quia uidetur tenere hanc partem in facto contumacie, secus in uerbo, et ita possunt intelligi dicta per dominum Bernardum de Burdillis *in margine E* | sic] dum tamen restituat *sup. lin. et in margine iterum E* | et *om. E.*

²²⁷ soluat *om. Z.*

²²⁸ satisdare *Z E* | satisfacere *del. et satisdet sup. lin. E².*

²²⁹ de... sisti] iudicio sisti *Calicius.*

11. Apèndix

RBME, ms. Z-I-4, f. 63v.

Carta de l'infant Alfons sobre el procediment a seguir en el procés de Pau i Treva [1320]

Quomodo procedatur contra uioladores pacium et treugarum.

Infans Alfonsus, illustrissimi domini Regis Aragonum primogenitus eiusque generalis procurator ac comes, dilecto nostro uicario et Curie Illerde et Pallariensis et eius locumtenenti presentibus et qui pro tempore fuerint salutem et dileccionem. Quia scimus in uicaria uobis comissa processum qui fieri debet contra uioladores pacis et tregue per negligenciam et incuriam predecessorum uestrorum in dicto officio quodam modo fore abolitum, ideo pensantes quam summe pro bono iusticie conuenit effectum constitutionum ipsarum minime eneruari, immo in pleno suo statu seruari, uobis modum et formam quos super obseruacione dictarum constitutionum tenere debetis presentibus iussimus intimandum, hoc uidelicet modo. Quod ex quo querimonia uobis proposita erit super pace et treuga fractis debetis ad querelatoris instanciam semel monere per uestram litteram illum qui dictarum constitutionum dicitur uiolator ut infra XV dies a recepcione littere dampnum quod dicitur esse datum querelatori emendet uel super eo componat aut personaliter ueniat coram uobis ut firmet cum pignoribus tenentibus quod iuri pareat super eo. Et si infra ipsos XV dies noluerit dampnum emendare predictum uel alias cum querelatore non composuerit aut personaliter non comparuerit nec firmauerit, ut est dictum, extunc absque alia certificatione uel cognicione per solam contumaciam debetis contra predictum sic monitum procedere, uidelicet ad publicandum uoce preconia ipsum cum suis complicitibus, fautoribus, adiutoribus et consiliatoribus fore a pace et treuga separatum et eiectum cum omnibus bonis suis et ad distringendum et malum inferendum eis et bonis eorum uiriliter et potenter. Sed quoad satisfaccionem faciendam parti super dampno dato et ad exhigendum penam dupli, quia satis ex predictis contumacia est punita, debetis aliqualem saltem summariam certificationem habere, qua habita de dampno illato ex probabilibus presumpcionibus in odium eius qui pacem dicitur uiolasse, uidelicet, attenta citati contumacia et fuga et fama cum aliis presumpcionibus et circumstanciis, ex quibus plena si fieri potest uel maior probacio inducatur. Sed personarum et negocii qualitatem prout bonus iudex duceret arbitrandum, preuia tatxacione, etiam debetis ad ipsorum simpli et dupli exaccionem procedere cum aliis penis peccuniaris appositis in constitutionibus memoratis. Si uero predictus, ubi dampnum uoluerit emendare uel super eo cum querelatore componere, infra iam dictos XV dies comparuerit personaliter et cum pignoribus tenentibus firmauerit ut est dictum, ex tunc litte breuiter et de plano suo marte currente, si apparuerit illum de quo fuerit querimonia facta uiolatorem esse pacis et treuge, quamquam etiam ut predicatur comparuerit et firmauerit infra tempus statutum debet condempnari in restitutionem dampni quod constituerit esse datum cum duplo, diuidendo per medium, ut cauetur in constitutionibus sepedictis, quia ex sola uiolacione solum duplum debetur, non ex contumacia, ut indicant uerba constitutionum ipsarum. Hoc adiecto quod si uniuersitas sit citata pro pace et treuga, cum asseritur uniuersitatem ipsam, pulsata capana uel eo modo quo agregari consueuit, exisse quando dampnum intulit, de quo fit querimonia pro tota uniuersitate, non exhigatur nisi unum duplum quia unam que deliquit personam solummodo representat. Hec itaque sit distincte et clare uobis uoluimus

explicare ut per modum predictum uos in premissis cum diligencia habere curetis. Alias si in hiis fueritis remissi contra res et bona uestra proinde satisfacto primitus querelatoribus in uestra culpa fatigatis rigide procedemus. Data Tarrage, V kalendas Marcii anno Domini M^o CCC nonodecimo.